

UNITÁRIUS ÉLET

XXXIII. ÉVFOLYAM 6. SZÁM

NOVEMBER—DECEMBER

Karácsonyi ének

„...született néktek ma a Megtartó...”

Költészetének varázsa rendkívüli. Telve van fény-nyel, sugárzó szépséggel. Olvasása közben azt érezzük, hogy a csodák színes világába száll a lelkünk. Sorait hallgatva, szívünket átjárja valami különös, jöttevő melegség. Nemcsak jelen életünk ünnepeit ragyogja be fénye, hanem felidézi a múlt ködéből gyermekkorunk karácsonyainak feledhetetlen emlékeit, s mi érezzük, hogy milyen megszépítő hatalma van az időnek. Mert, ha évtizedekkel korábban — életkorunk mutatja hány évtizeddel — azok a bizonyos gyermekkori karácsonyok nem is voltak mindég olyan szépek, olyan gazdagok és akkor teljes boldogságot hozók, ma mégis életünk darabjaiként lelkünk áldott emlékeivé váltak.

Csodák! Létünk csodáinak legszebbike: karácsony. A mesék világából evangéliumi hittel és szeretettel lép elő. De szép is volt! Fenyő, gyertyafény, betlehemes játék, ajándékvárás, csillagsugár, Jézuska születése. Életünk részeként, ha nem lehetett volna a miénk, lélekben bizonyosan szegényebbek volnánk. Hogy a betlehemi jászolbölcső szent valóságának beteljesülését a mesék szálai szövik át pásztorok üdvözlétével, keleti bölcsek útjával, csillagfényvel és karácsony angyalainak himnuszával? — ez nem csökkenti, inkább növeli értékét. Ez teszi igazán széppé és gazdaggá! Szépségét és gazdagságát csak emeli, hogy felnőtként tudom: vannak hamis és vannak igaz mesék, vannak megrontók és vannak megépítők, vannak félrevezetőn megejtők, és vannak a nemes érzések tiszta útjára vivők. S mert a jászolbölcsőben az örök gyermek alussza a gyermeklélek tiszta világának legszebb álmait, boldog érzéssel döbben belém, hogy ez a lélek szárnyain szívemben ébredő karácsonyi ének valóságos életem része mesés szépségű történéssel, megmásíthatatlan igazában, megépítő és a nemes érzések tiszta készség képzeletbeli helyzete teremti valósággá, hogy útjára vivő erejében.

Karácsonyt is, mint minden költői érzést, a költői önlelkében átélve és megfogalmazva az élményt, mások számára is elfogadható valósággá tegye. Így fogadja el a költői képet, a költői élményt a hozzá érkező. Így lesz sokak, százak, milliók lelki tulajdona. Így válik érzésben valósággá. Karácsony is így válik valósággá a karácsonyi éneket befogadó számára szívet melegítő szépségével, magatartást alakító, életet formáló teljes egészével, minden tartalmával. És ha valami az ember életében, akkor ez a szépség és ez a tartalom segít abban, hogy a kétség eloszoljon, a vívódás megszűnjön az emberi lélekben. Az a kétség és az a vívódás, melyet Goethe így fogalmaz Faust szavaiban: „Az égi szót hallom, de hiányzik szívemből a hit”.

Karácsonyunk a nemzetközi GYERMEKÉV karácsonya. Ezért talán még tisztább érzéssel fordul lelkünk a Mária karján égi fényben sugárzó gyermek felé. Ő mindenki gyermeke. Az ember, az emberiség Isten küldötte gyermeke. Valósággá vált legszebb szimbóluma a vívódó világ szebbre, jobbra, nemesebbre, igazabbra törekvő emberének, a minden embert testvérének valló szeretetnek.

Karácsonyi ének! — emlékezésben, imában, hálaban felénk szálló — lehet, hogy néha csak a lélek hangján felfogható és hallható dallama töltse be ünnepeinket, szívünket. Voltunk, vagyunk, vagy lehetünk még úgy, ahogyan Huysmans vallotta egykor: „Amikor húsz éves voltam, kezdtem kételkedni Istenben. Harminc éves koromban tagadtam. Negyven évesen érvekkkel támadtam. Ma ott térdelek a karácsonyi jászol előtt, amelyben a világ legnagyobb igazsága született”.

Ha így igaz, — akkor az őszinteség és az elveszett önmagam megtalálásának az ünnepe is karácsony, a MEGTARTÓ születésének ünnepe.

Husztai János

VILÁGVALLÁSOK BÉKEKONFERENCIÁJA

PRINCETON — 1979.

Alig tíz évvel ezelőtt alakult meg a WCRP, a Vallások és a Béke Világkonferenciája és a szervezet a rövid idő ellenére is kiterjedélyesedett.

Első konferenciáját 1970-ben tartotta Japánban, Kyotóban (erről nevezik ma is a további konferenciákat „kyotoi”-nak). Ezen 39 nemzet kiküldöttei vettek részt több, mint tíz világvallás képviselőjében és itt alakították meg az állandó bizottságokat, és választották meg a szerve-

zet vezetőjét. — A második konferencia Európában volt, a belgiumi Louvainban, amelyen már 45 ország kiküldöttei közt hazánk képviselői is részt vettek. Itt fogalmazták meg az ún. „Louvaini Nyilatkozat”-ot, melynek vezérgondolata volt: felszabadulás + fejlődés = béke.

A földrészek sorában az idej, harmadik konferenciát augusztus 28. és szeptember 8. között az USA New Jersey államában, Princetonban ren-

dezték. A hely nagyon alkalmas volt erre. A csendes egyetemi város teológiai szemináriumának épületei adtak otthont a kiküldötteknek és a hivatalos munkának, az istentiszteletnek és az előadásoknak. Bár a nagyobb távolság és költségek miatt az előzőknél kisebb volt a létszám, de azért mintegy 350 kiküldött jelent meg, most már több, mint 50 országból. Ezek között új szint jelentett a Kínai Népköztársaság 8 tagú buddhista, keresztény és mozlím

képviselőkkel, akik élenként részt vettek a bizottságok munkájában. Az egymást követő reggeleken más és más világvallás lelkészei tartottak istentiszteletet, majd a késő esti órákig 3 bizottságban és 3 szemináriumban folyt az érdemi munka. — Egyes estéken különleges műsor is volt, így kiállítással egybekötött emlékműsor a 100 éve született Albert

eleget. New Yorkban a St. Patrick katedrálisban Cooke New York-i érsek, az ENSZ-székházában Andrew Young USA fődélegátus fogadta a kiküldötteket, Washingtonban pedig az Izlam központba látogattunk, majd a presbyteriánusok láttak vendégül ebédre, fogadott a Szenátus elnöksége, és végül a Fehér Házban Carter elnök és felesége.

princetoni presbyteriánus templomban volt a záró istentisztelet, ahol 12 felekezet képviselője tartott rövid áhitatot.

A zárónyilatkozat sürgeti: a jelenleg fegyverkezésre költött évi 800 milliárd NSZK-márka összegű pénzt fordítsák békés célokra. Elítélik az atomfegyverek használatát, teljes erővel támogatják a leszerelést, az emberi jogokat, a környezetvédelmet és a békére nevelést.

A konferencia résztvevői között örömmel köszöntöttük unitárius barátainkat: a konferencia főtákarát Homer A. Jack-ot, alelnökét dr. Dana McLean Greeley-t, a megfigyelőként megjelent dr. Carolyn C. Howlett IARF elnököt; az IARF hivatalos képviselőjét Diether Gehrman-t, a titkárságban tevékenykedő dr. Malcolm R. Sutherlandot és az ugyancsak megfigyelőként résztvevő dr. William Schultz bostoni lelkészt, akik százalékarányukat messze meghaladó mértékben vettek részt a közös munkában.

A konferencián részt vett Bartók Béla főgondnok, aki felhasználva amerikai tartózkodását, az Anyanyelvi Konferencia védnöksége nevében meglátogatott néhány magyar csoportot Manville-ben, Pittsburghban és Clevelandben. Az utóbbi helyen a Nyugati Református Egyház helyiségében előadást tartott a szép számmal megjelent magyarok előtt.

B. B.

Az IARF képviselői az Egyháziügyi Hivatalban, 1979. aug. 9.

(Kotamoro Suzuchi felvétele)

Einstein emlékére, a délafrikai útról hazaérkezett Jesse Jackson chicagói békeharcos lelkész igen meggyőző tájékoztató előadása stb.

Az Egyesült Államok különböző intézményei magukénak érezték a konferenciát, és ennek következtében több meghívásnak tehattünk

A konferencia záróülésén elfogadták a „Princetoni Nyilatkozat” szövegét, melynek lényege a békére való mozgósítás.

Elhatározta a kongresszus, hogy a legközelebbi konferenciát Afrikában, Nairobiban tartják.

A konferencia utolsó napján a

Nemzetközi gyermekév, 1979

Dr. Kiss József felvétele

A világ rádöbbsent arra, hogy a háborúkban a legtöbbet a gyermekek szenvednek. Ezért az ENSZ közgyűlése 1946. december 11-én, az UNRA megszűnése után létrehozta a nemzetközi gyermeksegélyező UNICEF szervezetet (United Nations Children's Emergency Fund, azaz ENSZ Gyermeksegély Alap), a második világháború pusztításai következtében szükséglet szenvedő gyermekek segélyezésére. A szervezet kb. ötven országban gondoskodik rosszul táplált gyermekek ételmezéséről, küzdenek a táplálkozási hiánybetegségek ellen, védőoltásokkal igyekeznek megelőzni a fertőző betegségeket, mint a tuberkolózis, szamárköhögés, diftéria. A pénzügyi keretet több mint 100 állam együttesen biztosítja. Az UNICEF 1965-ben Nobel-békedíjat kapott. Az Egyesült Nemzetek Szervezete az 1979-es esztendő a gyermekek nemzetközi évének nyilvánította.

E felhíváshoz csatlakozva a Postaügyi Világ-Unio (UPU) több mint 200 tagországának postája adott ki bélyeget, sort, blokkot, hogy ezzel is segítse a nemes cél elérését: a világ figyelmét felhívják a legkiseb-
bekre. A gyermekév bélyegeinek témája nagyon változatos, és nem egyet maguk a gyermekek rajzoltak.

A Magyar Posta három bélyeget és két levelezőlapot adott ki és öt olyan emlékbélyegzőt használt, melyen szintén látható a Nemzetközi Gyermekév emblémája. Ezek közül olvasóinknak bemutatjuk az első magyarországi óvoda megnyitásának centenáriuma és megalapítójára, Brunszvik Terézre emlékező levelezőlap bélyegét (1979. május 25.).

Hazánk alkotmányában rögzíti a gyermek jogait, s a gyermekről való gondoskodás feladatát és felelősségét. Az általános és kötelező iskoláztatás, az ifjúsági törvényt, a hároméves fizetett gyermekgondozási szabadságot törvény biztosítja. Ezeket túl is számos

rendelet, jogszabály középpontjában áll a gyermek jövője.

Európában 34 év óta béke van, de földünk más részein, hol itt, hol ott, fegyverek dörögnek, és az ENSZ által meghirdetett Nemzetközi Gyermekév semmit nem jelent az itt élő gyermekek számára. Gyermekek milliói éheznek, nem járnak iskolába, védtelenül vergődnek a politika és a fegyverek irányította

események szövevényében. Örömtelenül, nyomorban és nélkülözésben nőnek fel. Az élet kegyetlenségei normális dolgokká válnak számukra, s félő, hogy ezek a benyomások egész életükre elkísérik őket. A olyan négyéves gyermekkel, aki tudta, hogy mit kell csinálni a kézigránattal.

A béke és az emberiség, a béke és a jövő, a jövő és a gyermekek sorsa elválaszthatatlan egymástól. Ezen gondolatok jegyében rendezte meg hazánk Budapesten az európai gyermektalálkozót. Kádár János levelet intézett az európai gyermektalálkozó résztvevőihez, melyben többek között ezeket írta: „Megtisztelő számunkra, hogy a találkozó hazánkban, a Magyar Népköztársaságban jött létre.

A találkozó résztvevői különböző országokból, különböző környezetből érkeztek. Ti, fiatalok, más és más nyelvet beszéltek, de sok olyan dolog van, ami összeköt benneteket. Mindannyian szerettétek szüleiteket és barátaitokat, hazátokat, gyermekek vagytok még, de már nyiladozik az értelmetek a világ dolgai

iránt, s úgy tekint rátok a világ, mint a jövő zálogaira, a holnap felnőtteire. A jóakarató felnőttek a világon mindenütt azon fáradoznak, hogy ti békében, nyugalomban, jólétben és biztonságban élhessetek, és ne ismerjétek meg soha a nélkülözést, rettegést, nyomort, amelyet ők a földrészüket sújtó két világháborúban átéltek, és olyan sok társatok szenved még a világban. A békés jövőért — a magatok módján — ti is sokat tehettek. Járjatok a világban nyitott szemmel, másokért aggódó és tenni is tudó, komoly akarással. Tanuljatok szorgalmasan, éljétek becsületesen és vidáman, így készüljétek a felnőtt életre.”

A világ minden gyermekének boldog és békés jövője érdekében meg kell állítani a fegyverkezési versenyt, és tartós békét kell teremteni mindenütt a világon. „Olyan korban élünk, amelyben reális lehetőséggé vált a világ békéjének megőrzése, még akkor is ha van szenvedés, harc és értelmetlen halál minden földrészen” — mondta beszédében Aczél György az európai gyermektalálkozó vezetői előtt, majd így folytatta: „A magunk gondjának érezzük a világ valamennyi gyermeke sorsának alakulását. A tisztesség, a humánus nem ismer országhatárokat, az éhező, az értelmetlenül pusztuló gyermekek döbbenetes mementói arra figyelmeztetnek bennünket, hogy ezt a harcot az egész világon együtt kell megvívunk azokkal, akik — s ez a többség — nemcsak életkoruk miatt, de gondolkodásuk és tisztességük okán is felnőttek, s érzik felelősségüket. Nem nyugtathatjuk meg lelkiismeretünket azzal, hogy ezt a nyomorúságot nem mi okoztuk, hogy nincs közünk a homokvárak helyett védőbunkert építő, az anyai szeretet melege helyett a halál, a rémület, a menekülés iszonyatát átélő gyermekekhez. A világ gondja a mi gondunk is... A mi feladatunk a békének a megőrzése és kiteljesedésének szolgálata, hiszen a gyermek sorsát bizta ránk a társadalom, s a gyermek maga a testet öltött jövő. Ahhoz, hogy elérjük: gyermekeink ne csak örökösei, de hozzáértő őrzői, védői és mindenekelőtt folytatói lehessenek a haladás ügyének, végig kell gondolnunk azt is, milyen társadalmi célok szolgálatában neveljük emberré őket. Meggyőződésem, hogy az ő teljesebb jövőjük egyben az emberiség szebb, boldogabb jövője lesz. Úgy gondolom, ezért nem drága semmilyen áldozat.”

Igen, ezért a célért valóban semmilyen áldozat nem drága. Nekünk, unitáriusoknak kötelességünk gyermekeink nevelése, hogy humánus emberek és a Dávid Ferenc-i eszme megtartói és továbbvivői legyenek.

Dr. Kiss József

EMERSON — ESSZÉK

Emerson, Ralph Waldo: Esszék. Válogatta, előszóval és jegyzetekkel ellátta Gaal György, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1978. 272 lap.

„A bolygót, a kavicsot árnyéka kíséri. A sziklagörgeteg barázdát, repedést hagy hátra a hegy testén, a folyó ágyat mos a földbe, az állat otthagyja szerény sírfeliratát a szénben. A hulló vízcsöpp domborművet váj a homokba vagy kőbe. Nem lehet egy párat sem lépni, a hóban vagy a mezsgyén át, hogy a léptek térképe ne rajzolódjék ki többé-kevésbé maradandó nyomokban” — írja Emerson Goethe vagy az író című esszéjének bevezető soriban.

Emerson, aki 1829-ben a Harvard egyetem teológiai karának diplomájával a bostoni második unitárius egyházközség lelkésze lett, aki filo-

zofus, politikus, esszéíró és költő volt egyszemélyben, maga is úgy élt, hogy maradandó nyomokat hagyott maga után. Nincs eldöntve máig sem, hogy melyik munkásságával alkotott maradandóbbat, de neve és egyénisége fogalomává vált a XIX. századi amerikai művelődés történetében. Vallási radikalizmusa a mai unitárius vallásos gondolkodás középpontjában áll.

1841-ben jelent meg Emerson esszéinek első sorozata, 1844-ben pedig a második.

Az emberiség képviselői című munkája hét esszéből áll, amelyek közül könyvünk négyet tartalmaz, főleg azokat, amelyek ma is időtállóknak bizonyulnak. E tanulmányok olvasása nem könnyű, hiszen a szöveg többnyire elvont, bölcséleti tárgyú; de ha az olvasó nem vesztí el a türelmét és a bevezető fejtegeté-

sek végére jut, amelyek alig két-három oldalt tesznek ki, az utánuk következőket már élvezettel olvassa. Esszéi nem Montaigne, Shakespeare, Napóleon vagy Goethe életét és munkáját ismertetik, hanem ezeket a kiemelkedő egyéniségeket a maguk teljességében mutatják be, fizikai és szellemi tulajdonságaikat, az utókorra hagyott alkotásaikat és az ezekben tükröződő erkölcsiségüket vizsgálják.

Emerson itt nem tényeket sorol fel, hanem gondolkodásra készítet. Esszéinek mondanivalója nem arra tanít, hogy az a legjobb könyv, amelyből legtöbbet tanulunk, hanem az, amely inkább készítet a gondolkodásra, amely eszméket ébreszt.

„Emerson kiténő megfigyelő, élet-hűen ábrázolja az angol embert és Anglia viszonyait” — állapítja meg róla Gaal György, aki a könyv elő-

szavában értékes és részletes adatokat közöl Emerson életrajzára és szellemi tevékenységére vonatkozóan. „Hangvétele inkább dicsérő, elismerő, de néhol bírál és finoman gúnyolódik”, s helyenként túlzó megállapításai arra késztetnek, hogy

kritikus szemmel olvassuk sorait. Az English Traits esszéinek értéke „mégis maradandó, mert szerzőjük legtöbbször rátapint a lényegre; jobban, mint bármely útleírás és történelemkönyv, megismerteti velünk, mit jelent ez a szó: Anglia”.

Elismerés illeti Gaal Györgyöt, aki az esszéket tudományos igénnyel válogatta, értékes előszóval és jegyzetekkel látta el. A könyvet gazdag jegyzetanyag és névmutató egészíti ki.

Kászoni József

Dr. Kovács Lajos püspök 70 esztendő

Rokoni gyász hozta Budapestre feleségével együtt októberben, s így Isten akaratából, okt. 16-án tartott Képviselő Tanácsi ülésükön őszinte tisztelettel és meleg szeretettel köszöntöttük e neves évforduló alkalmából.

Gimnáziumi tanulmányainak elvégzése után, édesapja, a templomépítő egykori brassói lelkész-esperes segítő jóváhagyásával kezdi meg teológiai tanulmányait a kolozsvári akadémián. Majd Marburg, Oxford és Strasbourg voltak külföldi tanulmányútjainak fontosabb állomásai. Strasbourgban Albert Schweitzer tanítványai közé fogadta és itt szerzett teológiai doktorátust. Francia, német és angol nyelven egyformán

szolgált a egyházát és irodalmi munkássága — összegyűjtve — köteteket tenne ki.

Kora ifjúságától kezdve részt vett a nagyvilág unitárius egyházainak életében és így e téren végzett jó munkájának koronája volt az a három esztendő, amit 1975—78 közt az International Association for Religious Freedom első magyar unitárius elnökeként töltött, amikor fáradhatatlanul látogatta a tagedyházakat, Európában és az Egyesült Államokban egyaránt.

Boldog családi élettel áldotta meg a jó Isten: felesége, két leánya és vejei mellett a kis Huba unoka büszke nagyapja. A magyarországi unitáriusok szeretettel és tisztelettel köszöntik Dávid Ferenc püspöki székének huszonnyolcadik méltó utódát.

Ad multos annos!

D. Dr. Berki Feriz

A Magyar Ortodox Egyház protoierej-adminisztrátora, lelki vezetője nemrégiben ünnepelte 25 éves szolgálati jubileumát. 1954-ben Alexij moszkvai pátriárka bízta meg e fontos feladatkör ellátásával. Hazánkban az ortodox egyház története évszázadokra nyúlik vissza, de eleinte csak szerb és román ortodoxokról tudtunk. A régi, görög alapítású gyülekezetek, melyek tagjai a századok folyamán elmagyarosodtak, kérték a moszkvai pátriárkátustól magyar gyülekezetekként önállóan való elismertetésüket, melyet megérdemelten meg is kaptak.

Berki Feriz atyának továbbra is jó egészséget kívánunk, hogy terhes, sokoldalú szolgálatát egyháza, a testvéregyházak és a béke szolgálatában még sokáig végezhesse.

DÁVID FERENC BREVIÁRIUM

„A HIT ISTEN AJÁNDÉKA”

Folytatjuk sorozatunkat. A befejező szövegeket Szász János lelkész válogatta.

SZEMELVÉNYEK DÁVID FERENC BESZÉDEIBŐL

A bölcsek és közdolgokban jártas férfiak azért vannak a testületek élére állítva, hogy a múltból és jelenből helyes dolgokat hozzanak létre. Nincs semmi tartósabb állapot és igazság, mint amik a Szentírás alapjaiból vétetnek. A próféták és apostolok tudományán épült tanokat szél és habok el nem sodorják, s Isten ígéje, mint élő tűz, mely élesebb a kétélű kardnál, oly mély gyökeret ver az emberi szívben, hogy azt onnan kiszaggatni nem lehet. Ezért szükséges, hogy Isten szolgálói koronként egybegyűljenek, s a hittanokról értekezzenek. Ezért van a mi egyházunkban az a régi jó szokás, hogy évenként nyilvános közgyűlések tartatnak, hol mind a hittani cikkekről, mind a lelki tanítók erkölcséről vizsgálat vitetik végbe; egy beszél, a többiek hallgatnak s a többség határoz: ami helyes megáll, aminek gyöngye az alapja szilárdabbá tétetik...

* * *

A világnak semmi oka azok ellen támadni, akik az eltemetett igazságoknak a sötétségből előhozásában fáradoznak. Amint a nappal és éj a világosság megjelenése és eltávovása által ismerszik meg: szintén úgy azon percek és órák is, melyekben a meggyúlt igazság ég, oly lánggal, hogy azt semmi meg nem olthatja, hanem a sátán sötétsége lekötöztetik, hogy ragyogjanak s világítsák meg a mindenségét a nap, a hold és a csillagok...

* * *

Isten ismeretével egybekötjük az erkölcsök kegyességét és Isten parancsa iránti engedelmisséget. Mert aki tetteivel tagadja, szavával híjában erősíti, hogy Istent ismeri, s hasztalan mondja, hogy Krisztusban van és él, aki nem jár világosságban és azon az úton, melyet Jézus megmutatott. Mert ő nyilván valóan mondotta: Amit én tettem s tanítottam, azt tegyétek s tanítsátok. Pál pedig: Legyetek az én követőim, mint én vagyok Krisztusé. Nem minden, aki azt mondja: Uram. Uram! megy be a mennyeknek országába...

Állítjuk, hogy a kegyesség cselekedeteiben szilárdan meg kell állanunk, mert az az igaz hit, mely a szeretet műveiben nyilvánul.

* * *

A szeretet a törvény összessége és vége. Krisztus szerint a törvény teljessége a szeretetben áll. A szeretet királyi törvény. A szere-

IGNÁCZ RÓZSA

Református pap gyermeke volt, aki ott a parókián szívta magába az otthon és az otthoniak szeretetét és tiszteletét. Járt Moldovában és írt az ott lakó székelyekről. Bebarangolta a nagyvilágot és élményeit szép útirajzokban örökítette meg. Jómagam is egy alkalommal Chicagóban találkoztam vele, amikor fia családja körében megismerkedett a nagymamaság örömeivel is.

Nekünk unitáriusoknak sok írása igen kedves, de szívünkhöz legközelebb áll a „Torockói gyász” c. regénye, mely az unitárius bányavároska sokat szenvedett életének egyik szép epizódját örökítette meg.

A különféle egyházak liturgikus unitáriusnak” vallott drága lélek, igazi ember és jótollú író tragikus elhunytá alkalmából, emléket szerezve idézzük.

tet a valódi szabadság, mihez a szolgaság félelme nem járul. A szeretet a világ éltető lelke, a jók legfőbb kincse...

* * *

... Ha élni engedjük közöttünk nemcsak a törököt és zsidót, kik közül az egyik a Krisztust nem szereti, a másik megfeszítette; ha nemcsak eltűnjük, akik káromkodnak, kevélyek, fősvények, dobzó-dok, hanem élünk, étkezünk, vígadunk is velük: legalább a szabad léget és gondolkozást engedjük meg azoknak is, kik Krisztus felől másképp gondolkoznak, de senkinek se ártanak s el vannak határozva inkább meghalni, mint hogy mást szóljanak vagy cselekedjenek, mint ami igaz. Nyilvánvaló, hogy aki erről másképpen gondolkodik, más vérét szomjúhozza. Lásza, miképpen számol érette Istennek...

DÁVID FERENC LEVELE PALAEOLOG JAKABHOZ

(1570. november 29.)

„Dávid Ferenc a leghíresebb férfiúnak, tudós Palaeolog Jakabnak a bölcsesség és ítélet szellemét kívánja az Atyától, a Krisztus által.”

„Ha valaki minden emberi indulatot levetkezik, visszatartja magát attól, hogy a század nyomorúságait firtassa. Hogy pedig tulajdonképpen tisztéről írjak; ezekben a mai időkben az igazság nyomozása nem bátorságos. Hallgatom megvallani nyilvánosan amit érzek. De akiket az isteni szellem fénye világosít meg, nem hallgathatnak, miután már hisznek, sem pedig az igazságot továbbra már el nem rejthetik. Akkora a szellemnek amaz ereje, hogy az emberi ész minden hamis leleményét megveti az egyetlen cél érdekében, hogy Isten dicsősége megvilágosodjék és az egyház épüljön, dühöngjön és mondjon ellent bár az egész bűnös világ. Mivel akiket az Atya Fiának adott, szükséges, hogy egybegyűjtsenek és Krisztus köntöse a katonák kezében fölosztatlan maradjon. Első pillanatra úgy látszott, hogy a vallás dolgairól elindított kérdések igen nagy romlásokat és veszedelmeket idéznek elő, de a Krisztus halálakor támadott föld-rengés feltámadása alkalmával minden bizonnyal lecsillapodik.

Ezeket nem azért írom, mintha te, legtudósabb férfiú, nem tudnád, hanem hogy megmutassam, kiváltképp mi segít engem ezekben a küzdelemben, és hogy miként bizonyosodik be: Isten erőteljesebben edényeivel munkálkodik és az ember akaratán — várakozásai ellenére is áttör, mert nem engedheti, hogy igéje üresen térjen vissza hozzá. Ellenfeleink gyűlölete és rosszakarata vont bele e háborúba, midőn elfogadtam, semmi mást nem akartam nyilvánosan tanítani és előterjeszteni, hanem csak azt, ami Isten igéjéből nyilvánvaló. De akkor még sokmindent nem értettem miként van, de kényszerítve az ellenféltől, hamis tanaikat megismerve, egészen más úton kellett elinduljak, sőt tételeikkel ellenkezőt kellett szembeállítsak, amikkel az Istenről való doktrináikat védelmezték. A disputációk köztünk elég zavarosak voltak, de szükséges volt úgy kiadni őket, amint voltak. Másként a család vádjával illethettek volna bennünket.

Átolvasgattam a nekünk küldött idézetgyűjteményt vitáinkról. A rendszer és az igék sorrendje, valamint az érvek szempontjából világosabb és jobb, mint az első, nem kétséges, hasznos lenne ki-nyomatásuk”

... „Az Úr, az ő szent lelke által világosítsa meg gondolkozásunkat, hogy Isten igéje szerint követhessük és benne egyek legyünk.”

VÁLASZ A SZOMBATOSSÁG VÁDJÁRA

„Valaki azért a nyilvánvaló különbségeket nem látja e két Testamentum között, az Törvényt az Evangéliummal összezavarja, a Christust Mózzel eltörli, az árnyéket és a betűt a testtel és a lélekkel összezavarja és nem esméri, hogy azoknak az árnyékoknak beteljesítője legyen a Christus, a keresztényekből zsidókat csinál.”

(Dávid Ferenc: Az egy ömagától való Felséges Istenről és az ő igaz fiáról... F. ij. levél.)

DÁVID FERENC PRÉDIKÁCIÓS KÖTETÉNEK EPILOGUSA

Dicsértessák az Atya Isten a Christus által, ki minket naponként világosít és az ő igéjének igaz értelmére viszen. Könyörgök önekije, hogy az ő kegyelmességét tőlem meg ne vonja, sőt inkább adjon erőt, hogy az ő szent gyűlölközetiben naponként munkálkodhassam és építhessek. Amen.

Ruffy Péter „Világaim”-ból

Az élete során mindenkit megérintenek különböző élmények és hatások, melyek formálják a szemléletét és kialakítják értékítéletét, mert óhatatlanul véleménynyilvánításra késztetik. Persze mindenki másra fogékony, a radarja mindenkinek mást érzékel a körülötte levő világból. Az emberek alig titkolt sóvárgással várják ezeket az élményeket, az újságíró pedig türelmetlenül eléjük megy, mert szüntelen ösztökéli a megismerés vágya, melynek lobbogásában ég. S az újságíró abban a kiváltságos helyzetben van, hogy az élményeit sokakkal megismertetheti, s ezek akkor desztillálódnak igazán, amikor nyilvánosságot kapnak.

Minderről azért írunk most, mert nemrégiben jelent meg Ruffy Péter „Világaim” című kötete, mely a hatvanötödik születésnapját ünneplő újságíró riportjainak, esszéinek válogatott gyűjteménye. Ezek az írások a múlt hagyományait őrzik, a jelen eredményeit értékelik és a jövő lehetőségeit firtatják. Ruffy Péter a nagyvilágban és a közvetlen szomszédban, a Szlovákiában, a Vajdaságban és az Erdélyben élő magyarok sorsát, az anyanyelv ápolását kíséri szenvedélyes figyelemmel.

Megrendítően csodálatos például az a vallomás, mikor Balázs Ferencel kapcsolatban megállapítja Ruffy Péter: „Kétségbeejtően keveset tudunk önmagunkról. Ha leírnám azt, hogy idén, 1976 őszén lenne hetvenöt éves Balázs Ferenc, s ezt az országot minden lakosával tudatnánk, jó, ha száz olyan akadna, akiben ez a név visszhangot keltene.” Ruffy Péter romantikától sem mentes látásmódja teszi reálissá a kolozsvári unitárius kollégium egyik szobáját, ahol Balázs Ferenc elszánt lelkesedéssel szervezte a fiatal irodalmárokat, mert tudatosan kutatta az irodalmi igéreteket. Rögös és változatos volt az egykori teológus útja, aki huszonkét évesen az erdélyi unitárius egyház ösztöndíjasaként két évre Angliába utazott, aztán bejárta a világot, Tokióban japán nyelven szónokolt az erdélyi földműves népbajairól és Ázsiában a Maros vizéről énekelt, de aki öt esztendő múltán mégis visszatért szülőföldjére és Mészkon lett tiszteletes. S ezenkívül volt még tanító, levéltáros, vidékfejlesztő, népszakértő, ha kellett építőmester; alapított tejszövetkezetet és népfőiskolát, mert segíteni akart a faluján. A „szent bolond”-ot azonban nem értették meg. Minden kísérlete kudarcot vallott. Ma már azonban senki nem nevet a szent bolondon. Balázs Ferenc egy kis közösség klasszikusai közé emelkedett. A többi nagy erdélyi — Dsida Jenő, Tamási Áron, Sütő András, Kós Károly, Balogh Edgár és Gaál Gábor — mellett róla is méltóképpen emlékezik meg Ruffy Péter, csakúgy mint a világ más tájaira szakadt magyarokról és népünk mélyen gyökeredző, de a világon szinte mindenhol fellelhető kultúrájáról.

Agh Tihamér

Dávid Ferenc és az unitárius vallás

Gondolatok a könyv olvasása közben

Az unitáriusok életük során más vallásúakkal való beszélgetése alkalmával nemegyszer kerülnek az elé a feladat elé, hogy felelniök kell a kérdésre: miben is különbözik az unitárius vallás a többi keresztény felekezettől, miben is van e nem nagy lélekszámú keresztény felekezet különállásának létjogosultsága. A kérdés aztán abban csúcsosodik ki: mit is hisznek hát az unitáriusok.

A felelet a különbségek érzékeltetésére nagyon sokszor csupán a negatívumok vulgáris módon való felsorolására szorítkozik: az unitáriusok nem hisznek a szentháromságban, nem hisznek Jézus istenségében, nem hisznek a józan ésszel meg nem magyarázható csodákban, halálunk után testünk feltámadásában.

Déva, 1979. aug. 13.

A magyarországi unitárius egyházunk kiadásában dr. Varga Béla volt teológiai professzor, majd püspök, most megjelent igen izléses kiállítású könyvében a Magyar Tudományos Akadémia tagságával is elismert filozófusnak ennél bővebben jellemzi az unitárius köztudatot. Eszerint az unitárius vallás egyszerű, feltétele az isten- és emberszeretet. A lelkiismeret szabad, mindenki legjobb meggyőzését követheti vallásos felfogásában, aminek következtében az unitarizmus és individualizmus szükségképpen egymáshoz tartoznak. Az unitárius gondolkodás fő jellemzője az ember jóra való képességében, nagyravágyásában, a fejlődés és haladás, az emberi lélek tökéletesedésének lehetőségében való meggyőzés, továbbá az, hogy a vallás nem jöhet ellenkezésbe a tudománnyal, nem fogadhat el semmi olyant, ami az ész törvényeivel ellenkezik. Hangsúlyozza a lelkiismeret belső tekintélyét.

Lényegében ez a kerete az unitárius hitelvi álláspontnak, amely Isten egységének és oszthatatlanságának, az ember-Jézusnak, mint követendő példaképnek és a szentléleknek, mint Isten jóra vezető erejé-

nek létét vallja, az akarat szabadságát hirdeti és általában a hitigazságok tiszta, ésszerű voltát hangsúlyozza.

Joggal kérdezheti bárki: vajon elég-e ez a keret ahhoz, hogy egy magát kereszténynek és unitáriusnak valló ember lelkét, tudatát vallásos tartalommal megtöltse?

Dr. Varga Béla hittani előadásainak e vezérfonala ebben ad útmutatást és segítséget, s ezért volt igen szerencsés gondolat, hogy egyházunk e könyvet kiadta. Ezentúl az unitárius vallás létjogosultsága és az unitáriusok hitének tartalma iránt érdeklődőknek van mit a kezükbe adnunk, mert a szerző valóban a legfőbb kérdésekre ad pozitív feleletet és az unitárius vallást követők esetleges bizonytalanságaira, töprengéseire is egy nagy tudós és szárnyaló vallásos lélek meggyőzésével felelve ad tartalmat, irányítást.

A könyv nem könnyű olvasmány, nem „középkiskolás fokon” tárgyalja a felvetett kérdéseket és vall Istentől, Jézusról, a szentlélekről, a bűnbocsánatról, az örök életről, az egyházzal. A belelélés nehézségét, a nagyfokú elmélyedés szükségét a könyv fogalmazásának rendkívül tömörsége okozza. Olvasása közben szinte érezzük, hogy az előttünk megjelenő szöveg vezérfonala ahhoz az előadásorozathoz, melyet a nagy tudású professzor azoknak a boldog hallgatónak tartott, akik közvetlen részesei lehettek előadásainak.

Déva, 1979. aug. 13.

Az előadások során bizonyára bőven nyílt alkalma az előadónak arra, hogy egyes megállapításait részletesen kifejtsen, megokolja, nemkülönben arra is, hogy hallgatói előtt ismertesse: miért éppen a név szerint említett teológusoktól, tudósoktól idézett, mi volt jelentőségük és helyük a teológiai tudományok fejlődésében. A laikus, de elmélyedni kívánó olvasónak

a könyvvel kapcsolatban az az egyetlen hiányérzete lehet, hogy a tömörsége miatt amúgy is nehéz szöveget nem kíséri jegyzetanyag, mely az idézett szerzőkről és a szövegben szereplő szakkifejezésekről a kérdésekben tájékozatlan olvasónak segítséget nyújthatna, miután a jobb megértéshez és az idézett szerzőknek a teológia fejlődési vonalában való elhelyezéséhez a legtöbb olvasónak feltehetőleg segédlet nem áll rendelkezésére.

Varga Béla a figyelmes olvasót feltétlenül arra készíti, hogy szembenézzen önmagával és feleljen arra a kérdésre, hogy jó keresztény-e és jó unitárius-e. Az unitárius fiatalság egyéb okok mellett szörványhelyzeténél fogva is alig részesülhetett hitoktatásban, az idősebb nemzedék pedig a valaha megismert fogalmakból nem őrizhetett meg mindent emlékezetében. Örvendetes alkalom e könyv olvasása, tanulmányozása arra, hogy tisztázzon bennünk olyan fogalmakat, amelyeket mélyebb elgondolás nélkül elfogadtunk, magunkénak vallottunk, vagy csak egyszerűen tudomásul vettünk anélkül, hogy azokat élményszerűen átgondoltuk, átértékeljük volna.

A szerző hangsúlyozza ugyan, hogy a hit Isten ajándéka, de kétségtelenné teszi azt is, hogy ezt

tartalommal kell kitölteni. Ezt figyelembe véve merem leírni azt is, hogy Varga Béla könyvének megjelenése egyházunk ajándéka az unitárius hívek, sőt minden unitárius vallás iránt érdeklődő, elmélyedni vágyó ember számára is. E könyv olyan olvasmány, amit nem csupán egyszer veszünk a kezünkbe, hanem amihez nehézségeink, kétkedéseink során vissza-visszatérhetünk. Eppen tömörsége miatt céltalan erőfeszítés lenne tartalmát akár csak összefoglalóan is ismertetni. Ehelyett legyen elég annyi: Varga Béla könyve a rendkívül széles olvasottságú tudós alaposágával, de ugyanakkor a hívő ember erős meggyőződésével győz meg bennünket arról, hogy nem egyházunk tagjainak száma határozza meg helyünket a világ egyházai és a keresztény felekezetek között, hanem az unitárius hittartalom gazdagsága.

Varga Béla szép gondolata: minél szabadelvűbb az egyház, annál fokozottabb mértékben kell hogy megkövetelje tagjaitól az erkölcsi felelősséget. Aki követni tudja Varga Béla írását, becsületesen megkísérli magáévá tenni gondolkodását, az bizonyára ezzel az erkölcsi felelősségérzettel eltelve köszöni meg a könyv nyújtotta gazdagodását.

Dr. Vernes Gyula

Miért lett unitárius Orbán Balázs?

Ha a történelem kerekét képzeletben visszaforgatjuk Dávid Ferenc mártírhalála vagy a Szent Bertalan éjszakája felé, Szervét Mihály megégetése a keresztény Európában, s így hazánkban is fokozatosan mind több „életveszélyt” fedezhetünk fel abban a pusztta tényben, hogy a hívő ember a történelem folyamán hogyan imádta istenét, azaz milyen vallásfelekezethez tartozónak vallotta magát. Orbán Balázs száztizennégy évvel ezelőtti unitárius vallásra való áttérését is csak e fokozatosság ismeretében ítélnéljük meg jelentőségéhez mérten. Ugyanis még az ő idejében is — amikor az ökuménikus mozgalmat még hírből sem ismerték — jóval nagyobb szerepe volt egy ember életében annak, hogy milyen vallású, hiszen a vallott hit akkor még éppen úgy hozzátartozott a személyazonosság nyilvántartott adataihoz, mint a születési hely, vagy az anya neve. Orbán Balázs áttérésének az ő idejében — amikor még a valóságban is létezett az „államvallás” fogalma — még politikai kihatása is volt egyik életrajzírója szerint: „Mivel unitárius lett s lemondott a báróságról, a közéletnek két hatalmas tényezőjét ingerelte maga ellen: a klérust és az arisztokráciát.”¹ A múlt századi e szigorúbb megítélés miatt ezért ritkábban is fordult elő, hogy az emberek komoly indok nélkül, pl. papjukkal összeveszve „mérgekben” változtatgatták volna vallásukat, vagy csak azért, hogy másodsor is templomban esküdhessenek.

A fentieket előrebocsátva megállapíthatjuk, hogy indokoltan mutat rá Jakab Elek² Orbán Balázs több életrajzírójának arra az alaptalan leegyszerűsítésére, mintha ez az elvű, csontjáig jellemes ember pusztán bosszúból hagyta volna el az ősöknek báróságot adományozó Mária Terézia hitét csak azért, mert Fogarasi Mihály erdélyi katolikus püspök az Erdély-szerte közösen elhatározott hazafias bojkott ellenére — amikor Ferenc József Erdélyt osztrák tartománnyá leminősítve be akarta birodalmába olvasztani — mégis megjelent a Bécs által összehívott szebeni „tartományi” gyűlésen. A sok között ez éppen lehetett az áttérés elhatározásának egyik rugója, de egy ilyen lelkiismeretes, mindig az igazságot kereső embernél — szerintem is — sokkal mélyebbről jövő

„vulkánikus” indokoknak kellett felszínre kerülniök. Az alábbiakban ezekről szeretném szerény véleményemet röviden kifejteni.

A harminchat éves Orbán Balázst 1865-ben „vette át” egyházunkba Ferencz József kolozsvári unitárius lelkész, a későbbiekben püspökünk. Jó barátságban lévén egymással, gyakori találkozásuk során nyilván nemegyszer esett szó közöttük az áttérés indokairól, s így a címben feltett kérdésre elsősorban talán Ferencz József tudott volna válaszolni. Ő azonban csak egy rövid visszaemlékezésében — a teljesség igénye nélkül — érintőlegesen említi meg az áttérés egyik indokát, nevezetesen az egyik anyai ágon felmenő unitárius ősöket: „1865-ben ismertem meg Orbán Balázst, ez évben tért át, illetőleg tért vissza — mert elődei szintén unitáriusok voltak — a róm. kat. egyházból az unitáriusba.”¹ Orbán Balázs ősei közül ugyanis az erdélyi kancellár Péchi Simon felmenő ága unitárius volt s ő maga is csak későbbben tért át a szombatos vallásra. Orbán számára Péchi szombatosága miatti bebörtönöztetése, egyidejűleg a felekezetek közötti gyűlölködésre és a fejedelmi erőszakra is negatív példaként szolgált (bővebben lásd az „Orbán Balázs öröksége” című cikkünket az Unitárius Élet 1979. évi 2. számában).

Diákévei alatt az a körülmény, hogy az alsó öt osztályt a székelyudvarhelyi *katolikus* gimnáziumban végzett kisdíák a felsőbb osztályokat az ugyancsak udvarhelyi *református* gimnáziumban folytatta s módjában volt környékbeli lutheránus, görögkeleti és unitárius diákokat is megismerni, a minden új iránt fogékony Balázs látókörét már fiatalon ökuménikus irányba szélesítette.

Tizenkilenc évesen, aránylag még zsenge korában érték Orbán Balázst hosszú külföldi tartózkodásának első éveiben a keleti utazása során szerzett kiábrándító tapasztalatai, amidőn 1848 húsvétján Jeruzsálemben zarándokolt. Megdöbbenette a felekezetek közötti, különösen a római és a görög keresztény egyházak közötti gyűlölködés, valamint a zarándokok buzgó hitére alapozott üzleti szellem. Ezekről, mint a Szent Sír Imolája körüli vallásos körmenet egyik résztvevője, így számol be „Utazás Keleten” című könyve II. kötetében Dózsa Dániel barátjának:

„Egy borveresített orrú kövér szerzetes fújja elől a litániát, s a zarándokok nagy viszgyertyákkal kezükben, térden mászva követik őt rámondva a feleletet. Minden kápolna előtt csengetnek, megállapodnak s imádkoznak — a görögök s más vallásfelekezetűek nyelv-nyújtva csúfolódnak, ebből szóvita s

1. Ellenzék (Kolozsvár) 1884. január 19-i száma

2. Jakab Elek: Emlékbeszéd báró Orbán Balázs felett

1. Boros György, Ferencz József: Orbán Balázs emléke, Kolozsvár 1890.

verekedés támad, előjönnek a rendőrök (török kavaszok) s rinocerusbőrből készült korbácsokkal imádkozót s csúfolódót jól eldöngetnek. Nekem is egyszer egy nagy gyertyát kezembe nyomtak, s én nem tudva ezen járulékot elindultam velük, de megvallom, hogy a 2-ik úthoz nem volt kedvem. Azt mondhatnád, hogy hol Krisztus töviskoronát hordott, ott csak el lehet szenvedni egy korbácsütést. Igaz, el is szenvedtem, keresztényi buzgóságból nem ütém föbe az ütleget szívélyesen osztogató kavaszt, de vállamnak kéksége több napig tartott. Még a nadrágom is kiszakadt a hosszas térdencsúzásban. Csak így lehetett itt járni, mert ha lábamon jártam volna, maguk hitsorsosaim vertek volna föbe.

Midőn láttam a különböző vallásnak vakbuzgó híveit egymást utálva s csúfolva áhítatoskodni; midőn láttam a türelmetlenség és vallásos gyűlölség szenvedélyeit annyira felcsigázva, hogy csak szuronyok s a kavaszok korbácsai képesek azt féken tartani s megakadályozni, hogy minden percben egymást le ne gyilkolják; midőn láttam minden lépten a mysticizmusba burkolt hazugságot... midőn láttam az Úr templomát kereskedő raktárrá átalakíttatni, melyben a pap a kereskedő, a nép a vevő: lehetetlen volt át nem látnom, hogy én egy politikailag elsüllyedt, valóságilag elfajult nemzedék utópercei felett tartok szemlét."

Ez a kiábrándultság Orbán Balázs lelkében kitörölhetetlen nyomokat hagyott, s mikor a Szentföld után megtekintette vágyainak netovábbjaként Görögország úgyszólván valamennyi műemlékét s a romantikára hajlamos fiúban ezek felidéztek a sok istent tisztelő görög nép hódítók elleni hősi szabadságharcát, gondolkozásában nosztalgikusan az ógörög világ kultúrtörténelmébe menekült. És amint sok hívő ember fiatalon, tapasztalatlanul, a még éretlen tudásától megszedülve nemegyszer átesik egy ateista perióduson, az említett csalódások, a hellén kultúra tarka istenségei s nem utolsósorban a francia forradalom hármasszaván túli ateizmus, a fiatal Orbán Balázst is időlegesen eltérítették egyfajta maga alkotta természetvallás szentháromsága felé:

„Az én háromságomban a nagyszakállú atyát szabadságnak, a fiút testvériségnek s a galambot egyenlőségnek hívják. Az én vallásom az, melyet Plato, Pytagoras, Socrates, Krisztus hirdettek... Az én szenteim azok, akik elhaltak a szabadság hirdetésében, a nép védelmében. Az én vallásom vértanúi azok, akik a zsarnokság véres bárdja alatt elhullottak.”¹

Keleti utazása után Orbán Balázs még hosszú éveket töltött Konstantinápolyban. Jól megtanulván törökül, megismerte a mohamedán vallás monoteizmusát. Ugyancsak Konstantinápolyban volt egy magyar nyelvű protestáns amerikai missziós iskola, amelynek anyagi létét az ötvenes évek végén veszély fenyegetvén, megmentése érdekében Orbán Balázs — mint a Kolozsvári Közlöny konstantinápolyi levelezője — a lap útján gyűjtést próbált szervezni. Orbán Balázs sógorának, Velics Károlynak emlékiratai szerint ennek az iskolának unitárius papja volt: „Sikerült magyar protestáns hitközséget alapítanunk, hogy magyar emigránsok összetartó kapcsa legyen, a gyerekeknek magyar nyelv tanulásában legyen részük. Én lettem a gondnok, a pap Dudás János lett. Ő Amerikában pápista pap volt, s ott lett protestáns s később unitárius hitszónok, s onnan küldötték hozzánk lelkésznek.”²

Az ő révén tehát a minden iránt érdeklődést tanúsító Orbán Balázs már abban az időben ismereteket szerezhetett az amerikai unitáriusok létezéséről és hitelveiről.

Igy alakultak, formálódtak Orbán Balázs vallási ismeretei, nézetei, amíg tizenhárom évi távollét után, harmincéves korában, 1859-ben vissza nem tért hazájába.

1. Orbán Balázs: Utazás Keleten IV. kötet

2. Lászlófalvi Velics Károly: Jegyzetek az 1849-ik évi eseményekről (Történelmi lapok 1895 évfolyam)

Az erdélyi anyaföld, amelyhez új erőt meríteni modern Anteuszként visszatért, s amely tizenhárom év után a déli Kárpátokon átkelve — amint írja — áhítatos muzulmánként csókolta meg, sorsdöntő fordulatot hozott életében, s nemcsak politikai pártállásának megválasztásában szolgált csalhatatlan iránytű gyanánt, hanem néhány év alatt vallási nézeteinek is határozott körvonalakat adott.

Amikor 1861-ben az uralkodó szorongatott helyzetében rövid időre visszaállította a magyar alkotmányt, Orbán Balázs lelkesen vetette bele magát a politikába, s mint meghívott, részt vett a gróf Bethlen János által Kolozsvárra összehívott székely nemzeti gyűlésen. Kolozsvárról báró Dániel Gábor, az *unitárius egyház főgondnoka* vitte saját fogatán haza Székelyudvarhelyre, s az ott tartott lelkes nagygyűlésnek már Orbán Balázs volt a jegyzője. Amikor aztán az alkotmányosság rövid pünkösdi királysága után, „öfélése” lélegzethez jutva, újra visszatért az abszolutizmus eszközeihez, a provizórium éve alatt Orbán Balázs is tartózkodott a közéleti szerepléstől, de míg a birtokos nemesség politikai passzivitásba vonult, s a székelység is a maga 48-asságában tétlenségbe meredett, Orbán ismét kezébe vette a vándorbotot s elindult egy, a keleti utazásánál mérföldekben tán rövidebb, de jelentőségében annál sokkal nagyobb utazásra: szülőföldje, a székely székek bejárására. Ez a több éves tanulmányút a „Székelyföld leírása” hatalmas, kimeríthetetlen anyagának hangyaszorgalmú begyűjtése, rendszerezése mellett nekünk, unitáriusoknak vallási szempontból is jelentős nyereség volt, mert — akárcsak Pál apostolban damaszkuszi útján — Orbán Balázsban is ez utazás tapasztalatai, benyomásai alapján érlelődött meg végső elhatározása vallásunk felvételére, s adta vissza hitét a felekezetek közötti béke jövőjében.

II. rész

Mit is tapasztalt hát az unitáriusokról Orbán Balázs, amikor vándorútja egy-egy állomásához érve megtekintette a templomot, a harangot, a kelyheket, átbúvárkodta az egyházi feljegyzéseket, családi levelesládákat, helytörténeti krónikákat?

A „Székelyföld leírása” kötetét lapozgató unitáriusnak a székely unitáriusok elmúlt századok alatti gyakori üldöztetése, templomainak elfoglalása, erőszakos áttérítése szúr elsősorban szemet, lett légyen az akár az erdélyi fejedelem, akár a Habsburg császár uralma alatt. Teljes biztonságban csak János Zsigmond idejében érezhették magukat anélkül azonban, hogy más felekezetek rovására kihasználták volna a fejedelem unitárius voltát.

Orbán Balázs pl. a *Szent-Iványról* szóló leírásában arról számol be, hogy a község lakosságának zöme eredetileg unitárius volt, amikor 1725 karácsonya első napján egy század dragonyossal kikardlapozták az imádkozó unitáriusokat a templomból, s aki nem írt alá olyan kötelezvényt, hogy a képét a jövőben a katolikus papnak adja, marháit elhajtották. *Nagyteremi* községben viszont Bethlen Miklós, a református új földesúr térítette át erőszakkal reformátusnak az unitárius lakosságot. *Szenháromságon* az unitáriusok templomát 1752. március 30-án istentisztelet alatt egy katonatiszt — a környékbeli katolikusokat felfegyverezve — elfoglalta, s többeket agyonlőttek. Hiába kérvényezték a főkormányzásokon, a templom a katolikusoké maradt. *Kaál faluban* az unitárius templomot néhány katolikus, Kun Mátyás főkirálybíró segítségével 1729-ben erőszakkal elvettette. *Nagyernye* községben a jezsuiták 1729-ben karhatalommal elfoglalták az unitáriusok templomát. Orbán Balázs ennek tornyába felmászva még látta azt a kétmázsás harangot, mely egykor az unitárius híveket hívta imára, amint a rajta levő körirat is bizonyította: „Maros székben Nagy Ernie Unitaria Ecclesia harangja 1663”.

E történelmi visszapillantások hangvételeiből is világosan kiérzik, hogy már ezek az üldöztetések felkeltették a hatalmaskodók elnyomása ellen egész életén át — rendszerint eredménytelenül — küzdő s annak minden formáját megvető Orbán Balázs mély

rokonszenvét az unitáriusok, a gyöngébbek iránt. Ugyancsak a gyöngébb fél mellé állt a politikában is, amidőn nem volt hajlandó a renegát. Habsburg-kiszolgáló Tisza Kálmán húsofazoleka körül tolongók közé vegyülni, hanem a kisszámú — sokszor kicsúfolt, de jöttányit sem engedő — akkori szélsőbaloldali képviselők között foglalt helyet. Az unitáriusok iránti eme „gyöngeségből” fakadó szimpátiáját Orbán Balázs egy újságcikkben — amelyben egyébként Ferencz József püspökké választását üdvözölte — határozottan meg is fogalmazta ilyenképpen:

„Gyöngének lenni a legnagyobb nyomor, mondá Milton. Gyöngének lenni a legnagyobb erő, mondhatom én, ha az unitáriusok életét tekintem. Gyöngeségünknek köszönhetik, hogy egy felekezet sem féltékeny rájuk, s hogy az állam is nem sorozta jól fizetett czifra szolgálói közé mint a kat. klérust. Gyöngeségük érzete biztatja az unitáriusokat páratlan összetartásra; gyöngeségük tudata serkenti a közvéleményt támogatásukra.”¹

Ugyancsak a gyöngébbek megbecsüléséről vall hitet a *bözödújfalusi*, összesen száznegyven szombatos székely életének, hitének ismertetése kapcsán főművének első (udvarhelyszéki) kötetében: „...ők rendületlenül ragaszkodnak őseiktől öröklött hitükhöz... s ily szilárdság még akkor is becsülést érdemel, ha talán tévelygők lennének... Az út, amelyen az emberek az üdvösséget keresik, különböző lehet, de ki becsületesen él, az bármely úton elérheti azt.” Nem véletlen hát, hogy a parlamentben is Orbán Balázs volt egyik legharcosabb szószólója az igazi vallásszabadságnak.

Am túl a múlt idők fent leírt szomorú eseményein, Orbán Balázs munkájából derűs optimizmussal csejű ki, hogy magától a székely néptől távol áll a felekezeti gyűlölködés, s nem egy példát hoz fel a különféle vallású székelyek kalákaszerű összetartására, s az alantas felekezeti ellentéteken való felülemelkedésre. Közöttük járva, már nyomát sem látta az unitáriusok korábbi lebecsülésének.

Így büszkeséggel írta le, hogy pl. *Fiatfalván* közös templomuk van a reformátusoknak az unitáriusokkal, vagy hogy *Csókfalván* „még templomai is e két vallásfelekezetűeknek ugyanazon kerítésben vannak foglalva”. A felekezeti békére s a vallási türelemre utal azon megállapítása is, hogy nem egy olyan faluban járt, amelyben négy-öt különféle felekezet dicséri ugyanennyi önálló templomában istenét. De az is ismeretes volt Orbán Balázs előtt, hogy a székelyek közadakozásából létesült székelykeresztúri unitárius gimnázium építéséhez a tiszta katolikus *Zetelaka* és *Oroszhegy* lakosai 48, illetve 68 fenyőgerendát faragtak ki s fuvaroztak be mokány lovaikkal Keresztúrra. Orbán Balázs éppen ezért lett az egyszerű székely ember vallásfelekezetek fölötti nagyvonalúságát tükröző eme jelképes gyöngyszemnek; a székelykeresztúri unitárius gimnáziumnak patrónusa, főgondnoka, alapítványtevője, majd örökségahagyója, mert ezt sok kicsi székely falu önerejéből „izzadta ki”. (Így — túl az említetteken — pl. Homoródmás Oklánd, Karácsonyfalva, Homoródkeményfalva és Abásfalva székelyei 150 szekér meszet égettek ki és hoztak be Keresztúrra.)¹

Orbán Balázs unitáriusokhoz való vonzódását fokozta az is, hogy ő fedezte fel az *énlaki* unitárius templomban Muzsnai György *székelyrovásírásos* — azóta híressé vált — unitárius hitvallását: „Georgyius Musnai. Csak egy az isten. Deut VI”, s hogy ezt Kriza János unitárius püspök ereklyeként rendelte épségben megőrizni. (E pártját ritkító felfedezésről Orbán Balázs *előzetes engedélyével* a sajtóban elsőnek Szabó Károly számolt be a „Koszorú” 1864. évfolyam 22-i számában.)

A kívülálló szemében az egyházközség a pap mellett elsősorban magukban a hívekben realizálódik, s ezért az ő tetteik, magatartásuk alapján ítélik meg vallásukat is. Nézzük meg hát, milyeneknek is látta

Orbán Balázs az unitárius *embereket*, s mely tulajdonságaik hatottak reá elhatározólag.

Fő tulajdonságukként a szellemi javaikat, tudás-szomjukat, iskolázottságukat emeli ki, s hogy éppen közöttük akad a legkevesebb analfabéta. A *székelykeresztúri* unitárius gimnázium ismertetésénél ezekről a következőket olvashatjuk: „Az erdélyi unitáriusoknak eleitől fogva úgy a vármegyékben, mint a székely székekben voltak saját tanintézeteik. Fő törekvésük volt mindig, hogy ha bár számra nézve kevesen vannak is, de értelmiségben s ebből eredő szellemi erőben gyarapodjanak, s azért a tanintézetekre kiváló figyelem volt fordítva...”

E nézeteinek Orbán Balázs a parlament plénuma előtt sem késlekedett hangot adni a tanfelügyelői intézményről folyó vita során, az 1873. február 28-i felszólalásában: „Van az erdélyi részekben egy kis hitfelekezet: az unitáriusok; ezeknek népnevelése oly fokozott áll, mint Európa legműveltebb országaiban; nincs község, hol jó iskola s jó tanító ne lenne, s az 52 000-nyi unitáriusnak férfinemében alig lehet olyat találni, ki írni, olvasni ne tudna, pedig e nép Európa legszegényebb, legelnyomottabb népe volt; de voltak a közművelődésnek buzgó, áldozatkész apostolai, akik a nép buzgalmát, műveltségi hajlamát fel tudták ébreszteni.”

Orbán Balázs e lényegében reális alapokon nyugvó megállapításának értékéből mit sem von le az a körülmény, hogy ezt a megfigyelését, továbbá az alábbi idézetben ismertetett egyéb előnyös „unitárius” tulajdonságokat is egy sajátos, „vallási-biológiai” törvényszerűséggel igyekszik könyvének marosszéki kötetében, *Szentgerice* község leírása során megmagyarázni:

„...a keleti vallásúak a legkevesbé szorgalmasak és munkások; mit nézetem szerint ... leginkább vallásuk, főleg az az által megülni rendelt sok ünnepnapok s a szigorú — tápláló eledelket eltöltő — böjt idéz elő; mert az ünnep tétlenséghez, a tétlenség iszákossághoz szoktatja, a böjt pedig elerőtleníti e népfajt. Utánuk jönnek a katolikusok, kiknél ugyanazon okok, bár kisebb mértékben ugyanazon eredményt idézik elő; miért a protestáns népség az előbbieknél mindenhol szorgalmasabb és munkásabb, s így jólétben is van. Azonban a Székelyföldön még a protestánsok között is e tekintetben kiválnak és előjárnak az unitáriusok, részint, mert sokáig üldözve lévén, ez életrevalóságukat fejlesztette, de főleg azért, mert a népnevelés ezen hitfelekezet híveinél áll legjobban hazánkban. Ezen kedvező eredmény legszembetűnőbben feltűnik *Szent-Gericén*, hol általános jólétben élő vidor, munkás népet találunk... amellet az unitárius népség testvéries, összetartó, egymást kölcsönösen segítő és támogató, kiválóan becsületes, vallásos és józan életű... Azt mondhatná erre egy túlszigorú ítéző, hogy talán véleményemben részrehajló vagyok, midőn egy falu lakóinak szebb tulajdonairól egy egész néposztályra vonható előnyös ítéletet hozok... az, aki a két Homród, vagy a Nyikó és Gagy vize völgyének, valamint Aranyosszék havasaljai részének csaknem kizárólagosan unitáriusok által lakott vidékein behatóan fogja a népéletet tanulmányozni, nem kétlem, hogy az, ethnográfia néposztályzatomat igazoltnak fogja találni.”

Végezetül — de nem utolsósorban — arról kell még szólnom, milyennek látta Orbán Balázs magát az unitárius *vallást*, hiszen alig hihető, hogy a már elmondottak mellett az unitáriussá válás folyamatában a megismert unitárius hitelvek ne ragadták volna meg e racionális gondolkodású, fogékony fiatalembert, s ne lettek volna ezek is sorsdöntőek elhatározására. Íme néhány megállapítása:

„...a reformatio korából származott legifjabb s legtisztultabb hitvallás... melyet az ország fejedelme is vallott egykoron, s mivel a józan ésszel és az evangéliummal egyező elveket vall, hitem szerint nemcsak a múlt, hanem a jövő vallása is, mert az

1. Az „Udvarhely” 1876. augusztus 31-i száma

1. Sándor János: A székelykeresztúri unitárius gimnázium története, 1896.

emberiség úgy politikai, mint erkölcsi tekintetben hátramaradni nem szokott.¹

„De különben is a keresztény felekezetek között a leghabzóbb az unitárius vallás, ez leginkább megfelel az én meggyőződésemnek.”²

„... az unitárius vallás par excellence székely vallás, melyet a nemzeti fejedelemség kezdetén az egész székelység vallott (Csík kivételével) s mely vallás magyar híveinek háromnegyede most is a székelyek között van.”¹

„Ha igaz, mint hiszem, hogy való, hogy minden vallás annyit ér, amilyen népet nevel, akkor az unitár vallást a társadalom nem becsülheti elég ma-

1. Orbán Balázs: A székelyföld leírása I. kötet (Újszékely község ismertetése)

2. Boros György, Daniel Gábor: Orbán Balázs emléke Kolozsvár, 1890

1. Baloldal 1874. december 24-i száma

2. „Udvarhely” 1876. augusztus 31-i száma

gasra, mert munkás, takarékos, becsületes és értelmes népet nevel.”²

Orbán Balázs egész élete azt példázza, hogy bármire adja is fejét az ember, amibe belefogott, csinálja lelkiismeretesen, vagy inkább sehogyan sem. Egyformán komolyan vett tehát mindent, legyen az iskola, tanulmányút, fényképezés, órasmesterség, vagy hazája szolgálata, akár országgyűlési vitákkal, akár tollal. Életének unitáriusként letöltött utolsó huszonöt esztendeje azt bizonyítja, hogy „unitáriusság”-ot is nagyon komolyan vette, hiszen a keresztúri unitárius gimnázium leglelkismeretesebb főgondnoka lett, az iskola számára három alapítványt is tett, s vagyona jelentős részét reá hagyta.

Orbán Balázs olyan rendületlen híve lett egyháznak is, amilyen odaadással és alázattal szolgálta hazáját s székely népet.

Dr. Márkos Jenő

Üzenet a hausszák földjéről

Gyermekkori olvasmányaim hőseinek sorában előkelő helyet foglalt el a különböző indiánfőnökök mellett Tarzan, a majomember és Sanders, a folyam ura, aki haussza katonái élén hajózott fel és alá a Niger folyamon.

Később ezeket a kétes értékű hősokeket felváltották azok az Afrika-utazók és -vadászok, akiknek élményei és kalandjai legalább olyan izgalmasak voltak, mint az előzőké, csak ezek már nem az írói fantázia szüleményei voltak. Stanley és Livingstone találkozás, Hanzelka és Zigmund útleírása, Almássy, Teleki, Széchenyi és Kittenberger vadászkalandjai közel hozták a fekete földrész számomra elérhetetlennek tűnő világát. Majd végül Albert Schweitzer zárta ezt a sort, aki emberi és szellemi nagyságával immáron jelképpé vált, és neve egybeforrott Afrika újkori történelmével.

Ez a meglehetősen vegyes és furcsa névsor csak egyvalamiben közös: a szereplők mind-mind valamilyen kapcsolatban voltak a fekete földrésszel, Afrikával.

Afrikával, amiről otthon legfeljebb csak annyit tudunk, amennyit iskolai tanulmányaink során elsajátítottunk. Na, meg ha valaki nagyon érdeklődik, akkor amennyit Sik Endre könyvéből megtudhat a földrész történelméről. Ezt a könyvet olvasva azonban már más területre érünk: közel kerülünk az emberiség történelmének egyik gyászos fejezetéhez: a gyarmatosítás korszakához.

Lám, a regényhősöktől indultunk és a gyarmatosítás, az afrikai épek függetlenné válása és az újragyarmatosítás égető napi problémáinál találjuk magunkat.

Mindent csak azért bocsátottam előre, mivel az ember életének váratlan fordulópontjainál mindazon, odáig rendszertelenül felhalmozott és látszatra nem sok értéket képviselő ismeretanyag életre kel és összefüggésekbe rendeződik.

Nálam ezt a fordulópontot az jelentette, amikor hivatalos megbízással Nigériába utaztam, hogy felépítsek a Niger egyik mellékfolyóján egy duzzasztóművet, aminek segítségével egészséges ivóvízzel látható el az ország egyik északi nagyvárosának több tízezer főnyi lakossága. A magyar mérnöki tudás elismerését jelenti ez a megbízás, hiszen a közel két évtizede függetlenné vált angol gyarmaton még mindig olyan erős az angol befolyás, hogy más országok szakembereinek nem egyszerű felvenni velük a versenyt a meglehetősen éles piaci konkurrenciában.

Ez a Magyarországnál tízszer nagyobb területű ország a mintegy 60–80 millió lakosával (pontos adatok nem állnak rendelkezésre), a nemrégén felfedezett

olajkincsével, a kontinens egyik legjelentősebb és legjobban fejlődő országa. A guineai-öböl partján fekszik, nem messze északra az egyenlítőtől.

Déli része a fejlettebb, iparosodottabb, a túlnépesedett fővárossal, Lagossal és a Niger deltájában fel-felvezett olajkincsével együtt. Az északi rész a hagyományokat jobban őrző, állattenyésztésében jelentős, de egyébként lényegesen fejletlenebb országrész. A haussza lakosság szinte teljes egészében mohamedán vallású, vezetői a nagyhatalmú, konzervatív emírek, és itt él a sokotói szultán is, aki a mohamedán világ második legmagasabb rangú egyházi méltósága.

Az ország két része közötti gazdasági különbség mellett a törzsi különbségek is meglehetősen megosztják a lakosságot. A lakosság zömét ugyan három nagy népcsoport alkotja (hausszák, ibók, jorubák); mégis további 50 népcsoporttal együtt alkotják a nigériai nemzetet.

A sokféle népcsoport és különböző nyelvjárások miatt, egységes nigériai nyelvről nem is beszélhetünk, és az ország hivatalos, de egyben a mindennapi életben használt közös nyelve az angol.

Az ország politikai életének jelentős dátuma 1979. október 1-e. Ekkor ünnepelte Nigéria függetlenné válásának 19-ik évfordulóját, de ugyanekkor a 13 évi katonai uralom végét is jelentette ez a nap. Ami más fejlődő országban szinte sehol sem sikerült, a katonai kormányzat, miután kivezette az országot a polgárháború örvényéből — melynek során az áldozatok számát több millióra becsülik — és viszonylag rendbetette a gazdasági életet is, széles körű és az amerikai választási rendszernek megfelelő szavazásokban győztes pártnak adta át a hatalmat.

Az ország életének jelentős pillanatában közvetlenül a helyszínen figyelni azokat az eseményeket, amelyek otthon az újságok rovatában legfeljebb érdekességnek tűnnek, de itt a gyarmatosítás évszázadai után létrejött, független ország nemzetté válásának létfontosságú eseményeit idézik, nem mindennapi alkalmat adnak az ugyancsak messziről jött magyarnak.

Persze ez csak a politikai élet zajló áradata. De mit lehet leírni egy a szűkre szabott üzenetben az otthon maradotoknak abból, ami a mindennapi életben körülveszi az embert, itt Afrika közepén. A teljesen eltérő klíma, a fekete bőrű lakosság — akik között, itt, ahol élek, felkézen megszámolható a fehérek száma —, a népszokások, az ételek, ízek, állatok, növények, egyszóval az élet minden apró mozzanata, ami mind-mind alapjaiban különbözik az ott-honj életformától.

Emberről megpróbáló feladat itt a beilleszkedés, a helytállás, testileg-lelkileg.

Mégis a helytállás itt egy idő után elkötelezettségnek, kötelességnek tekinthető, ha világossá vált, hogy itt, ezen a földrészen, és különösen itt, a Szahara déli határvidékén, ahol a víz valóban egyet jelent az élettel, vizet kell adni azoknak, akik elsősorban az egészségtelen és elégtelen vízfogyasztás következtében szinte mindenfajta trópusi betegségben szenvednek és pusztulnak.

Ha valaki ezt átlátja és megérti, hogy ha kismértékben is hozzá tud járulni az emberiség nagyobb hányadát sújtó éhínség és nyomor felszámolásához, akkor bármilyen forrón is süt a trópusi nap, erőt vesz a fáradtságán, és folytatja vállalt feladatát. Folytatja és segíteni próbál munkájával azokon, akik áldozataivá váltak a gyarmatosítás szörnyű korszakának, amikor az ember értékét kizárólag a bőrének színe határozta meg.

Mikó István

Ökuménikus újságírói konferencia

Az európai egyházi újságírók az Ökuménikus Tanács rendezésében szeptember 19—23 között tartották konferenciájukat és közgyűlésüket Siófok-Balatonszéplakon.

E munkaközösség tagjai csaknem húsz országból delegálódtak, egyben az európai egyházi újságírók szervezete, mely mindég a legidősebb kérdések felszínén tartásával igyekszik az egyházi sajtón keresztül is az emberiség békés együttélésének ügyét szolgálni. A tanácskozások fő témája, méltóan az ügy szolgálatához, „Az együttélés új lehetőségei” címet viselte.

A tanácskozást dr. Pröhle Károly, az Ökuménikus Tanács főtítkára köszöntötte, majd Jac Roos, a végrehajtóbizottság holland tagja mondott ünnepi megemlékezést.

Az első napi tanácskozás referátumát dr. Molnár Béla, a Hazafias Népfront titkára tartotta az „Enyhülés mérlege” címmel. Előadásában behatóan foglalkozott a Hazafias

Népfrontnak hazánk életében betöltött társadalmi és politikai szerepével és munkájával, mint a különböző rétegeket egy közös célért összefogó mozgalommal. Makari orosz ortodox püspök az emberi együttélés pszichológiai és teológiai összefüggéseivel foglalkozott, e nagy témát jól átfogó előadásban. — „A magyar egyházak publicisztikai tevékenysége — egyházi publicisztika és keresztény felelősség” címmel nagy érdeklődést és sok hozzászólást kiváltó előadást tartott dr. Tóth Károly, református püspök, a Keresztény Békekonferencia elnöke.

A konferencia a teológiai-politikai összefüggésekkel, a publicisztikai feladatokkal és a munkaközösség jövőjével, valamint a szervezet előtt álló feladatokkal foglalkozott.

A zárónapon a munkacsoportok jelentéseinek meghallgatása után Lakatos Ernő, az MTI vezérigazgatójának első helyettese tartott számadatokban is gazdag, sokirányú tájékoztatót a magyarországi publicisztikáról és az enyhüléshez való hozzájárulásról.

A közgyűlés újraválasztotta a Munkaközösség ügyvezető tisztségviselőit: dr. Aranyos Zoltánt, az Ökuménikus Tanács titkárát, a Magyarországi Református Egyház Zsinati Irodájának vezetőjét elnökké H. Kouwenhoven-t, a Hollandiai Római Katolikus Egyház Püspöki Konferenciájának szóvivőjét alelnökké, G. Johann NDK-beli lapszerkesztőt titkárrá és G. Brubacker luxemburgi egyházi lapszerkesztőt pénztárosá.

Dr. Bartha Tibor református püspök, az Ökuménikus Tanács elnöke a konferencia résztvevői számára ünnepi vacsorát adott a közgyűlés zárónapjának estjén az Interpress szálló éttermében, melyen az Állami Egyházügyi Hivatalt dr. Pozsonyi László, a protestáns főosztály vezetője és Grnák Károly a sajtó- és tájékoztatási osztály vezetője képviselték.

A szervezés nem könnyű munkáját Papp János zsinati osztályvezető néhány fiatal lelkész segítségével végezte. Munkájuk ugyanúgy hozzájárult a konferencia sikeréhez, mint az előadások, tájékoztatások témája és hangja, amely minden szempontból méltó volt e szervezet munkájához és feladataihoz.

Egyházunkat és lapunkat a konferencián Huszti János budapesti lelkész, egyházi közügyigazgató képviselte.

A református egyház zsinati irodájának új vezetője

A Zsinat elnöksége Kovách Attila zsinati tanácsosnak dunántúli püspökké történt választását követően a megüresedett zsinati irodavezetői tisztség betöltésével dr. Aranyos Zoltán tanulmányi osztályvezetőt bízta meg.

Új díszdoktorok

A Budapesti Református Teológiai Akadémia okt. 14-én tartott ünnepi ülésén jeles külföldi és hazai személyiségeket avatott díszdoktorai közé egyházunk képviselőit püspök és főgondnok vettek részt, az avatási ünnepségen nevezetesen:

Filaret kijevi metropolitát, aki számos nemzetközi egyházi szervezetben képviseli egyházát; Forgón Pál beregszászi református lelkészt, a Szovjetunió kárpátaljai területén élő magyar reformátusok püspökét; Jörgen Moltmann tübingeni egyetemi teológiai professzort, az egyházi irodalom jeles művelőjét; Ulrich Frick stuttgarti lelkészt, az Egyesült Bibliatársulatok főtítkárát és Botyán János budapesti református lelkészt, a Református Egyház és a Confessio szerkesztőjét, számos egyházi kiállítás rendezőjét, egyházi íróit.

Amerikai

unitárius asszony arcképe az egydolláros fémpénzen

Érdekes és egyben jelentős eseményre hívta fel a figyelmünket a zsinati ünnepségek alkalmával a nálunk járt dr. Harrington Donaldné sz. Szánthó Vilma.

Elmondotta, hogy az Egyesült Államokban 1979-ben új, fém egydolláros érmét bocsátottak ki, melyen egy női fej látható. Mellette a felírás: In God we trust — Istenben bízunk. A kép Susan B. Anthony asszonyt ábrázolja, aki 1820—1906 között élt; unitárius asszonyként egyik előharcosa volt a női egyenjogúságnak hazájában. Ezt a jogot az amerikai asszonyok csak Susan B. Anthony halála után 14 évvel, 1920-ban kapták meg.

DIAKÓNIA

A Magyarországi Evangélikus Egyház új folyóiratot indított, mely évente két alkalommal jelenik meg. A szerkesztőbizottság elnöke, D. dr. Káldy Zoltán püspök-elnök, bevezető írásában magyarázza, hogy miért „diakónia”-szolgálat címet adtak az új folyóiratnak.

... Az egyház életfunkciójának legátfogóbb megjelölése a diakónia. Ezzel együtt azt is ki kell mondanunk, hogy az egyház egyetlen helyes életformája a diakónia. Vagyis a világban az egyház — ha valóban egyház — csak a szeretet életformájában élhet, ami más szóval azt jelenti, hogy az egyház azért van a világon, hogy segítsen. Segítsen azzal, ami az ember lelki és anyagi boldogulását mozdítja elő. Ezt a diakóniát az egyház csak úgy végezheti, ha nem magára tekint, hanem az emberre, akin segíteni akar.

Tehát nem önmagát akarja megsegíteni vagy éppen megmenteni, hanem az embert, akinek méltóságát, békéjét, kenyerét, jövőjét veszély fenyegeti”.

SZENTMÁRTONI BODÓ JÁNOS

A XVII. század oktató költészetének unitárius művelője

Szabó Gyula „A magyar verses oktató költészet története 1772-ig” c. könyve a XVII. század általános jellemzéséről szólva főlegemléti, hogy e században kiszélesedik az oktató költészet tárgya, de nem használják föl polémikus célokra. A kor költészete türelmesebbnek mutatkozik, s megszűnik az előző század erősen feddő és korholó hangja is. Szabó Gyula megítélése szerint a XVII. század költészetét az az oktatási cél jellemzi, mely az erkölcsi eszmék fejtegetésén túl a különböző foglalkozások ismertetésére és dicséretére is kiterjed.

Az Akadémiai Kiadó Stoll—Tarnócz—Varga Imre összeállításában megjelentetett Régi Magyar Költők Tára 4. kötete az *unitáriusok költészetét* tárgyalva elmondja, hogy a XVII. század első három évtizedében fellendülő egyházi énekköltészet mellett helyet kap a Szabó Gyula említette oktató, tanító költészet is, amelynek egyik unitárius képviselője Szentmártoni Bodó János. *Szentmártoni Bodó* életéről nem sokat tudunk.

Jakab Elek „Kolozsvár története” c. munkájában a kor legtermékenyebb írójának mondja, akinek életét műveinek különböző kiadásaiból lehet megismerni. Kelemen Lajos az Erdélyi Irodalmi Szemlében (1929) Szentmártoni Bodó halálának idejét állapítja meg; a Pásztortűz c. lapban pedig az „Erdélyi múkincsek”-ről szólva a Szentmártoni Bodó által a kolozsi egyházközség részére vásárolt úrvacsorakelyhet ismerteti. Beniczédi Gergely a Keresztény Magvetőben (1894) „A tordai unitárius algimnázium igazgatói 1576—1888-ig” c. tanulmányában emlékezik meg Szentmártoni Bodóról, egy Radécus Bálint unitárius püspökhöz írt levéllel kapcsolatban. Siménfalvi György a Keresztény Magvető említett évfolyamában Szentmártoni Bodót a Torockószentgyörgyön 1583—1893 között szolgáló unitárius papok sorában említi föl.

Szabó Gyula 1910-ben megjelent munkája nem ismeri Szentmártoni Bodónak sem születési, sem halálzási évét, de a munkáinak végső strófáiban közölt adatokból arra következtet, hogy a XVI. század végén született a Maros—Torda megyei Nyárad (Csík) szentmártonban. Az *unitáriusok költészetét* tárgyaló munka feltételezése szerint vagy fia, vagy közeli rokona az 1596—1600-ig a kolozsvári unitárius iskola igazgatójának, Szentmártoni Bálintnak, akit Gál Kelemen „A kolozsvári unitárius kollégium története” c. munkája szerint „Tordáról hoznak Kolozsvárra iskolaigazgatónak”. Az „*Unitáriusok költészetét*” c. munka szerint Szentmártoni Bodó János iskoláit Kolozsvárt végzi, majd 1618-ban Dicsőszentmártonban rector. 1622—1634-ig Torockószentgyörgy, 1634-től Kolozs unitárius papja.

Szentmártoni Bodó irodalmi tevékenysége lelkeségének e két állomáshelyéhez fűződik.

Torockószentgyörgyön, az ottani vasbányászok élete és a vasnak a mindennapi életben tapasztalt sokirányú haszna ihleti „*A vasról szóló ének*” megírására. E 48 versszakból álló, a bányászatot propagáló és dicsérő vers — a 7. szakaszban foglaltak szerint — azt kívánja elmondani, hogy amilyen sok gonddal és bajjal jár a vas megtalálása, éppen olyan bölcsen használja föl az ember a maga és a köz hasznára. „Az *unitáriusok költészetét*” c. munka a verset kapcsolatba hozza Bethlen Gábor fejedelem ipar- és bányafejlesztő törekvésével.

1628-ban írja meg Szentmártoni Bodó bibliai tárgyú két kéziratos példányban is fennmaradó versét, „*A tékozló fiúnak historiájá*”-t, amelynek egykorú dallamát Kodály Zoltán a Hont megyei Nagypeszeken jegyezte föl.

A bibliai történetbe Szentmártoni Bodó beleiktatja saját korának életkörülményeit, ami elrontja a vers

tartalmi korszerűségét. A munka célzatát a 209 szakaszos vers így tolmácsolja: Az ifjú példáján a bűnös ember térjen Istenhez. Dömötör Tekla „*A régi magyar drámai emlékek*” c. munkában feljegyzí, hogy e verset egy ismeretlen ferencrendi szerzetes felhasználja hasonló című munkájában.

1632-ben írja meg Szentmártoni Bodó másik bibliai tárgyú, a 116 versszakból álló, a XIX. század második feléig számos ponyvakiadást megérő munkáját: „*Historia az Mária Magdolnának sok bűneiből való jó reménység alatt kegyes megtéréséről*” c. munkáját. Az „*Unitáriusok költészetét*” c. munka szerint Mária Magdolna históriája olyan népkönyv, amellyel a nyomdászok a vásári közönség olvasási szomját akarják kielégíteni. A munka főszereplője az a bibliai Mária Magdolna, akinek személyét Szentmártoni Bodó egybeolvasztja a Jézus lábait olajjal megkenő Máriával és Lázárnak Mária néven ismert nővére alakjával. A munkát Szentmártoni Bodó — amint az az olvasóhoz írt ajánlásból kitűnik — „a vétkes élet megjobbítására és az Istenhez vezető utak járására való ösztönzés végett írja.” Az *unitáriusok költészetét*” c. munka főlegemléti, hogy a história dallamával Bartók Béla is találkozott, a csiki falvakban, a moldvai és bukovinai csángók között.

1633-ban lát napvilágot „*A vadászásnak dicséretéről való ének*”. E vers jelentőségét Szabó Gyula művelődéstörténeti szempontból értékeli. Ugyanis a 44 szakaszból álló vers részletesen leírja a kor öltözködési szokásait és az egyes állatbőrök felhasználási lehetőségét. Szabó Gyula véleménye szerint „a nemes játék”-nak a dicséretén felismerhető az erőltettség nyoma. A vers célja, hogy az ifjak az „ocsmány tobzódás” helyett „a nemes vadászatot üzzék”.

1644-ben, kolozsi papsága idején készül el a 36 versszakból álló „*A malom és ácsmesterség dicséretéről való ének*”, amelyben a szerző — Szabó Gyula megállapítása szerint — szintén mint „a munka költője lép elének”. Az „*Unitáriusok költészetét*” c. munka szerint a vers egy „*Kolozs vm.-ben lakó molnár kérésére*” készült.

1645-ben lát napvilágot „*A sónak dicséretéről való magyar rytmusok*” c. 75 versszakos, Thury Mihály kamaraispánnak ajánlott ének, mely a só hasznát és a sóbányászatot ismerteti. Szabó Gyula megítélése szerint ezt a munkát a dolgozó ember szeretetén felül Erdély szeretete jellemzi.

Mind az *Unitáriusok költészetét*, mind Szabó Gyula megemlékezik Szentmártoni Bodó elveszett „*Krisztus haláláról és feltámadásáról*” írt dialógusáról. Az előbbi azt is föltételezi, hogy a szerző rövidebb verseket, főképpen halotti búcsúztatókat is írt.

Szabó Gyula szerint Szentmártoni Bodó „úgy szám, mint terjedelem tekintetében munkájával jelentékeny helyet foglal el százada irodalmában. Minden munkája mélységes optimizmust sugároz, mindenkit csak dicsérni tud, s feddő ereje is szelíd intelmekben merül ki.” Szentmártoni Bodót találóan jellemzi az Erdélyi Múzeum 1902-es évi, XIX. évf.-ában *Versényi György*: „Az ember oly hosszú idő títán érdeklődéssel olvassa a régi világ e munkás, gondolkodó, a maga korában s még ezután is sokáig nagyhatású írónak sajátos elmélkedéseit, a munkás, békés élet dicsőítését, jóakaró intelmeit, buzdításait.”

Kelemen Miklós

Látogatás Japánban

A tavaszi előkészületek, megbeszélések során még hihetetlennek tűnt, hogy július 23-án, valóban le fogok szállni, 13 órás repülőút után Tokió repülőterén. Trópusi hőségben a Rissho-Kosei-Kai képviselői fogadtak, akik sűrű programot szerveztek az ott töltött három hétre. Az IRF képviseletében 15 tagú delegációnk amerikai, európai fiatalokból állt és az ottani ifjúsági csoportokkal találkoztunk.

Az első napokat Tokióban városnézéssel töltöttük, közös problémák megbeszélésével tanulmányi csoportokban japán fiatalokkal. Engem kértek fel, hogy az európai ifjúság vallásos helyzetéről tartsak előadást. Mindenütt nagy szeretettel fogadtak, egyesek a hunok révén félig-meddig rokonnak is tartottak.

A tokiói tartozkodás alatt abban a megtiszteltetésben is részünk volt, hogy a népes és befolyásos laikusokból álló vallásos buddhista szervezet, a Rissho-Kosei-Kai alapítója és elnöke, Nikkyo Niwano is fogadott sőt egy szantálfából készült imafüzérrel is megajándékozta a jelenlevőket. Emberi magatartásából, hitéletéből, érdekes előadásából sokat tanultunk.

Maga Tokió a világ legnépesebb városa, toronyházakkal, felhőkarcolókkal; s bámulatos, hogy az utcanevek, házszámok nélküli városban a 11 millió ember milyen ügyesen közlekedik.

Utunk következő részében vidéki

sintoista templomokat, főpapokat, buddhista szerzeteseket, s szabadelvű keresztényeket látogattunk. A japán vendéglátás feledhetetlen maradt.

Láttam a világ legnagyobb bronzszobrát, a Narában levő, 50 m magas Buddha-szobrot, Kyoto csodálatos arannyal festett fatemplomait, a japán zászló felkelő napjának valóban vörös korongját, az osakai világkiállítás helyét, az igazgyöngyhalászat szigetét. A természeti csapások, földrengések hazájában egy nemrég még működő vulkánhoz is elkalauzoltak.

Megrendítő volt a Hirosimában átélt augusztus 6-i emléknap. Reggel egy percre megállt az élet a 700 ezer lakosú, gyönyörű modern városban... Japán barátaink felhangok nélkül, gyászolták a nagy háborús csapást. Az emlékműzeumban, s az emlékparkban tett séta nekem is, a háború után született fiatalnak is fájt. Fájt, mert átéreztem mindazt a borzalmat, szörnyűséget, embertelenséget, melyet a háború nemcsak hazámban okozott. A világbéke szükségességét ott fogtam fel igazán.

Utunk célja a kapcsolatteremtés volt, az annyira más kultúrába és tradíciókba ágyazott emberekkel. Barátságok szövődtek, s reméljük, hogy a közös jó ügy érdekében még viszontlátjuk egymást.

Szent-Iványi Ilona

Amerikai egyházi vezetők Carter elnöknel

Az Egyesült Államok 27 legjelentősebb egyházainak képviselői szept. 12-én felkeresték a washingtoni Fehér Házban Carter elnököt és biztosították őt arról, hogy az amerikai egyházi vezetők állást foglalnak a SALT II. egyezmény mielőbbi ratifikálása érdekében. Carter elnök reggelin látta vendégül az őt felkereső

egyházi személyiségeket, akiknek soraiban az amerikai unitárius egyházat dr. Eugen Pickett elnök, dr. W. F. Schulz ügyvezető alelnök és Robert Z. Alper, az egyház washingtoni irodájának igazgatója képviselték. Carter beszédében hangsúlyozta, hogy milyen nagy presztízs-vesztést jelentene országa számára az, ha a SALT II. ratifikálását megakadályoznák, s ezzel módot adnának a Szovjetuniónak arra, hogy az amerikaiakat tartsa háborút szító népnek. A SALT II. jelentőségét nemzetbiztonsági szempontból Zbigniew Brzezinski nemzetbiztonsági főtanácsadó ismertette a megjelentek előtt.

A Fehér Ház elhagyásakor az egyházi személyiségek találkoztak Corretta Scott King asszonnyal a meggyilkolt néger békeharcos egyházi vezető özvegyével és együtt imádkoztak a tartós békéért.

Még a konzervatív vonalat képviselő Kroll philadelphiai kardinális is úgy nyilatkozott, hogy az ország vezetői a nemzeti biztonság megőrzése mellett az egész emberiség érdekeit tekintik, amikor a jelentős egyezmény ratifikálását szorgalmazzák.

A szenátusi tárgyalásokra előreláthatólag még az idén sor kerül. Annak eredményéről lapunk olvasói a napisajtóból majd értesülhetnek.

AZ ORSZÁGOS BÉKETANÁCS

Az Országos Béketanács hétről hétre olyan gazdag programot bonyolít le, hogy mi, kéthavonként megjelenő lap, nem tudunk minden eseményről számot adni.

Érdemes azonban megemlékezni arról a sajtótájékoztatóról, melyen holland fiatal vendégek vettek részt, akiknek nevében J. Wassenberg számolt be kezdeményezésükről és munkájukról.

A neutronbomba és a tömegpusztító fegyverek elterjedése elleni tiltakozásul, holland kezdeményezésre egy nemzetközi békestaféta alakult, mely gondolataikat elviszi a különböző országokba. A hazánkba látogatott küldöttség más szocialista és kapitalista országokat is felkeres. Mozgalmukat százharminc, különböző politikai beállítottságú ember kezdeményezte, akik tiltakozó akciót indítottak a neutronbomba gyártása ellen. Kezdeményezésükre több mint egymillió-kétszáz ezer ember írta alá azt a petíciót, amit a holland parlament elé terjesztettek. Hatására tavaly márciusban Amsterdamban a nemzetközi békeforum résztvevői felhívást intéztek a helsinki záróokmányt aláírt országok népeihez, kérve, hogy állítsák meg a fegyverkezési, elsősorban nukleáris fegyverkezési hajszát. A háború óta ez a mozgalom váltotta ki a legnépesebb holland tömegtüntetést, melyben a neutronbomba gyártásának megakadályozását követelték.

A most újra indult békestaféta a nemzeti békemozgalmak leszerelést kívánó megnyilatkozásait eljuttatja Waldheim ENSZ-főtitkárhoz is.

BUND FÜR FREIES CHRISTENTUM

Ez a szervezet, mely a Német Szövetségi Köztársaságban működik, a tartományi egyházakban működő lelkészek és teológiai professzorok közül azokat tömöríti, akik a hit dolgában a szabad vizsgálódás eszméjét fontosnak tartják. A szervezet elnöke dr. Ulrich Mann, a saarbrückeni egyetem professzora. Havi szemléjük *Freies Christentum* címen jelenik meg, szerkesztő bizottságának tagjai közül nálunk a legismertebbek: dr. Walter Kappus és dr. Andreas Rössler, mindketten Stuttgartban élnek. Dr. Rössler a nyarat immáron másodízben családjával együtt a Balaton mellett töltötte, és több alkalommal beszélgetést folytatott egyházunk képviselőivel.

Évente tanulmányi konferenciát rendeznek, mely az idén sajnos egybeesik az IARF évi rendes tanácsülésével, s így azon nem képviselhetjük egyházunkat.

A tanácskozást a Ruhr-vidék egyik szép városában, Mülheimben tartják november 16-18. napjain.

Schweizerisches Reformiertes Volksblatt

A svájci szabadelvű protestánsok 113. évfolyamában járó fenti című évfolyamának szerkesztőbizottsága megváltozott.

Willy Bremi muttlenzi lelkész magas életkorára való tekintettel visszavonul a lap szerkesztőségétől. A szabadelvű protestánsokat tömörítő svájci Verein für Freies Christentum a lap szerkesztésével három lelkészt bízott meg. Az új szerkesztőbizottság tagjai: Ursi Herter furnai lelkész, Werner Laubi aarai és Peter Niederstein taminsi lelkész.

Szeretettel köszöntjük az új szerkesztőket, akik közül Peter Niederstein lelkész többször járt hazánkban, 1968-ban részt vett zsinatunkon több cikkét fordításban lapunk hátsólapjain is közreadtuk.

Az ember lehetséges természetéről

Fenti címen Vidrányi Katalin, a Magyar Tudományos Akadémia Filozófiai Intézetének tudományos munkatársa tanulmányt írt a *Világosság* aug.-szept.-i számában. Itt szól Socinus és Pucci vitájáról, az ember eredeti állapotáról.

Kevésbé köztudott — állapítja meg — az a vita, mely az „eretnekek” körében Bazelben zajlott, ahol F. Socinus és F. Pucci vitatkoznak az ember eredeti, tehát bűnbeesés előtt állapotáról.

Faustus Socinus neve és munkássága jól ismert lapunk olvasói előtt. Francesco Pucci-ról (1543—1597?) meg kell jegyeznünk, hogy egyike volt a XVI. század sokat szenvedett olasz heterodox gondolkodóinak. Mint felnőtt ember kezdi meg teológiai tanulmányait, egész Európában vitatkozik, majd 1585 körül visszatér a katolikus egyházba. Mint eretneket fejezik le Rómában 1597 körül.

Socinussal Pucci Bazelben vitatkozott az 1570-es évek végén, amikor mindketten Bazelben éltek. A modernebb unitárius egyháztörténelmi munkák közül E. M. Wilbur: *A History of Unitarianism, Socinianism and its Antecedents*, Cambridge, USA, 1945, nem említi e vitát. Szól róla a siklósi tudományos találkozón is részt vett G. H. Williams „*The Radical Reformation*” c. nagy

összefoglalásában (772. lapon). Socinus vitába keveredett F. Pucci-val — írja Williams — aki a Szent Bertalan éjszakai mézárálás után tért át a protestánsok táborába. Életét az 1540-1595 közti időre teszi. Pucci 1577 júniusában tíz tételben foglalja össze az emberi természetről való nézeteit, melyekre Socinus válaszolt. Pucci viszontválasza írásban 1577. július 1-jén kelt. Socinus hosszú válasza később írásban is megjelent munkái gyűjteményes kiadásában, a *Bibliotheca Fratrum Polonorum*ban a XVII. század derekán, Hollandiában „*De statu primi hominis ante lapsum*” címen (II. kötet 253. és köv. lapjain). Első kiadása, mint L. Firpo újabb kutatásai nyomán Vidrányi megállapítja, Rakowban jelent meg 1610-ben.

A vita tartalmi leírását illetően utalunk Vidrányi Katalin fejtegetéseire. Örvendünk, hogy a tudományos szakirodalom újra és újra foglalkozik a XVI. század antitrinitárius vezető szellemeinek eddig kevésbé ismert vitáival és állásfoglalásaival is.

Érdekesnek tartjuk idézni Vidrányi záró megállapítását: „Az antitrinitarizmus egyik legkövetkezetesebb, Socinusnál jóval radikálisabb végiggondolója a magyar Dávid Ferenc...”

A szegényember régésze

E címen közölt érdekes beszélgetést a *Népszava* egyik márciusi száma dr. László Gyula egyetemi professzorral, egyházunk tagjával.

Arra a kérdésre, hogy a professzort mint a szegény emberek régészét tartja nyilván a tudomány és a magyar érdeklődők sokasága, a tudós ezt felelte:

— Heisenberg fogalmazta meg, hogy a legminuciózusabb kutatások végén eljutunk önmagunkhoz. Azért vagyok a szegényember régésze, mert mi magunk is azok voltunk. Azt az életet közvetve, annak az életnek a természetrajzát keresem, amit nagyapámék éltek, amit mi magunk is éltünk. Ez az egyik. A másik egy újabb síkon ad értelmet ennek a munkának. A krónikáink, okleveleink, az írásos emlékek, mint a történettudomány forrásai, csak utalásszerűen foglalkoznak a szegényemberrel. Jogi alanyként, büntetendőként. De mindennapjairól, mindarról, amiben semmivel se volt szegényebb a fölötté élőknel, nem tud a történettudomány. Nincs adata róla. Azzal nekünk, régészeknek kell törődni. Feltárjuk az egykori telephelyeket, falvakat, temetőket, s abból megpróbáljuk visszaállítani, vissza — nem véletlenül mondom — álmodni azt, amilyen ez az élet egykor lehetett.

Egyházi gyűjtemények kincsei

Különösen ritka anyag került bemutatásra az Iparművészeti Múzeumban. Hat magyarországi egyház: a római katolikus, evangélikus, református, izraelita és ortodox egyházak összegyűjtött kincseit kölcsönözték ez alkalomra a nyilvánosság számára.

A különféle egyházak liturgikus eszközei eddig úgyszólván nemcsak a nagyközönség részére, de még a szakemberek számára is nagyrészt ismeretlen műrekek. A középkortól egészen a XIX. századig képviselik a művészettörténet korszakait és azokat az értékes sajátosságokat, amelyekkel a magyar művészet gazdagította az egyetemes művészetet. Külön színt kölcsönöz a kiállításnak az együttese, amely az ökumené szellemében, egymásmellett békés

megértésben mutatja be a különféle vallások megőrzött kincseit.

A szobrok, képek, ötvöstárgyak, kerámiák és textilművek nem egyházak szerint, hanem művészettörténeti stíluskorszakokra bontva kerülnek bemutatásra.

Egyik vezető elv szerint ez a bemutatott anyag nem a múzeumokba került egyházi anyagot kívánja ismertetni, hanem az egyházak tulajdonát képező, eddig ismeretlen anyagot.

Ez az egyik oka annak, hogy az Unitárius Egyház nem mutathatta itt be pld. az Ádámosról származó un. „Dávid Ferenc padját”, mert az a Nemzeti Múzeum „1000 éves kiállításának” értékes darabja.

Ky-né

Kossuth amerikai kézírásos névjegye

A Zsinati ünnepségek alkalmával egyházunk szaklevéltárának adományozta dr. Harringtonné sz. Szánthó Vilma New York-i lelkésznő, azt az eddig az USA-ban őrzött névjegyét, mely kézírással a KOSSUTH aláírást viseli.

A névjeggyel Kossuth minden valószínűség szerint búcsút vett valamelyik amerikai ismerősétől, mert a névjegyben a jobb alsó sarokban a p.p.c. jelzés olvasható. Levéltárunk nevében dr. Kálnoki-Kis Géza szaklevéltáros levélben mondott köszönetet az ajándékozónak.

Haypál Béla 80 éves

Haypál Béla budai ny. református esperes-lelkész, 80. életévét betöltve, hálaadó istentiszteleten szolgált okt. 14-én a Szilágyi Dezső téri templomban. Haypál Béla és egykori édesapja Haypál Benő esperes évtizedeken át jó barátai voltak Józán Miklós unitárius püspöknek. Szeretettel köszöntjük e szép jubileum alkalmából. Az istentiszteleten püspökünk is részt vett.

Az anyanyelvi konferencia védnöksége

augusztus 6—10. között tartotta ülését Budapesten. A Magyarok Világszövetsége gondozásában 1970-ben megalakult magyar anyanyelvi konferencia azt a célt tűzte ki, hogy segítse a külföldön élő magyarság anyanyelvének ápolását, a magyar kultúra őrzését, fejlesztését. A mintegy négyévenként megrendezésre kerülő konferenciák között az anya-

nyelvi mozgalom munkájának folytonosságáról és a tervek elkészítéséről a kétévenként ülésező védnökség gondoskodik.

Az anyanyelvi mozgalomban kezdettől fogva részt vesznek az egyházak hazai és külföldi képviselői is. Egyházunkat e neves találkozón Bartók Béla főgondnokunk képviselte.

HÍREK

Dávid Ferenc és az unitárius vallás c. kiadványunkban két sajtóhibát fedeztünk fel, kérjük azok javítását alábbiak szerint. Az előző 6. oldalán a 375. évforduló helyett 360. évforduló irandó. A 81. oldalon „A teremtés, mint Isten munkája” c. fejezet negyedik sorában a „termelés” szó helyett „teremtés” olvasandó.

Benczédi Sándor kolozsvári szobrászművész David Ferencet ábrázoló kerámiáját bronzba öntette a Dávid Ferenc emlékvévisztetésére dr. Kaplayné dr. Schey Iona egyházi könyvtárosunk s azt a püspöki iroda szépítésére ajánlotta fel. Köszönet a kedves gesztusért.

Dr. Bódi János vidéken élő unitárius hívünk, aki már tavaly is 1000 forintot adományozott az Unitárius Eletnek, ugyanilyen összeget küldött, melyet könyvkiadási alapunkban helyeztünk el igaz köszönetünk mellett.

Rádió közvetítéssel 1980-ban is több alkalommal — a Petőfi adón mindig reggel 7 órai kezdettel az unitárius vallásos félórát. Az első 1980. évi közvetítésen Bajor János debreceni lelkész egyházi főjegyző végzi a szolgálatot, január hó 27-én.

Gyülekezeti napok szeretetvendégséggel a budapesti egyházközségben, a Nagy Ignác utcában: február 2-án és március 1-én, a hónap első szombatján, este 6-kor, a Hőgyes E. utcában január 20-án, február 17-én és március 16-án, a hónap harmadik vasárnapján, este 6-kor.

Bibliaórák a budapesti egyházközségben, a Nagy Ignác utcai lelkései irodában, január 14-én és 28-án, február 11-én és 25-én, március 10-én és 24-én, minden hónap második és negyedik hétfőjén, délután 5 órakor; a Hőgyes utcai lelkései irodában január 7-én és 21-én, február 4-én és 18-án, március 3-án és 17-én, minden hónap első és harmadik hétfőjén, délután 6 órai kezdettel.

Győri Bartók Béla úton a 29-es ház mellett, a védett tölgyfa alatt felállították Borsos Miklós alkotását, a Bartók emlékkövet. Az emlékmű mellett szép parkot képeznek ki. Fentiekre győri szörványunk gondnoka, Kolosváry Jenőné sz. Marossy Klára hívta fel a figyelmünket.

Özv. Kincses Lászlónét, „Irenke néni” okt. 22-én meglátogatta püspökünk dr. Jakab Jenő kíséretében. Irenke néni magas kora ellenére egészséges, de látásával és hallásával kapcsolatosan vannak nehézségei. A füzeggyarmati hívek közül többen üdvözlétüket küldték és Bökfi Jánosné, egykori tanítványa, térszűcsomagot küldött megemlékezésül.

Az Egyházi Képviselő Tanács októberi ülésén köszönetet mondott Bencze Mártonnak előadói munkakörben végzett több, mint egy évtizedes tevékenységéért. Meghallgatta a jelentéseket, intézkedett az egyes egyházközségek kérelmei tárgyában. Dr. Jakab Jenőt megbízta — további intézkedésig — az előadói teendő elvégzésével.

Füzeggyarmati gyülekezetünkbe látogatott el dr. Ferenc József püspök okt. 21-én, az istentiszteleten Bajor János és dr. Jakab Jenő szolgált, a hívek örömmel hallgatták meg a püspöknek a Dávid Ferenc emlékvévisztetés legfontosabb eseményeit ismertető tájékoztatását.

Kocsordon szolgált dr. Ferenc József püspök és Bajor János egyházi főjegyző az őszi hálaadás ünnepén. A hívek egy része a szorgos mező betakarítási munkával volt elfoglalva, így csak az idősebbek vettek részt az istentiszteleten. A vendégeket Végh Mihály lelkész és Ajtai János gondnok köszöntötték. A szülők kérésére a püspök egy kisgyermeket is megkeresztelt, aki a Dávid Ferenc emlékvévisztetés jegyében az évforduló tiszteletére a Dávid Ferenc nevet kapta.

Nyíregyházi unitárius szörványunk az evangélikus egyház szeretettel átengedett tanácstermében gyűlt össze őszi hálaadásra szept. 30-án du. Az alkalmon részt vett dr. Ferenc József püspök és a szörvány gondozója, Bajor János debreceni lelkész. A gyülekezet tagjai felváltva látják vendégül asztaluknál a beszovalgó lelkészt. A szept. 30-i fogadást is hálással köszönjük.

Debrecenben tett rövid látogatást dr. Ferenc József püspök szept. 29-én. Látogatást tett Cseke Béla megyei egyházi titkárnál, akivel a debreceni gyülekezetrel kapcsolatos problémákat beszélt meg. A látogatáson jelen volt Bajor János debreceni lelkész is.

Új dékánok kerültek a teológiai akadémiák élére. A budapesti római katolikus hittudományi akadémia új dékánja dr. Boda László, a budapesti evangélikus teológiáé dr. Groó Gyula, a budapesti református teológiáé dr. Pákozdy László Márton, a debreceni reformátusé dr. Czeglédy Sándor. Szeretettel köszöntjük őket új tisztükben.

Keresztelés. Zoltán Sándor homoród-szentmártoni ny. lelkész azzal a tervvel érkezett ez év tavaszán fővárosunkba, hogy megkeresztelje három dédunokáját, de halála miatt erre nem kerülhetett sor. Így a keresztelést Bencze Márton lelkész végezte el a Hőgyes utcai templomunkban szeptember 23-án, ahol jelen volt a dédnagyapa Amerikában élő fia és menyé, Zoltán Sándor mérnök és neje is. A három dédunoka a keresztségben Lóránt Károly, Kornél Miklós és Magdolna Melinda nevet kapta.

Szeptember 30-án Bencze Márton lelkész saját unokáját keresztelte meg, Bencze Gábor és neje Kardos Erzsébet Aron nevű elsőszülött fiát, valamint Halápi István és neje Máthé Zsuzsanna Anita Zsuzsanna nevű kislányát. A szülőknek és nagyszülőknek örömmel gratulálunk. A külföldi magyarság soraiban széles körben terjesztett és olvasott Magyar Hírek jún. 16-i számában több színes képpel illusztráltan ismerteti a szerkesztőség a Sütő András Csillag a máglyán c. nagysikerű színdarabjából Adam Ottó rendezésében készített színes filmet.

A baptista egyház központi tanácsa a Békehírnök főszerkesztőjévé dr. Nagy Józsefet, a Szabadegyházak Tanácsának ügyvezető elnökét, felelős szerkesztővé Györy Kornél baptista lelkészt nevezte ki. Szeretettel köszöntjük az egyházi sajtó új munkatársait.

Amerikai magyar katolikus lelkészek látogattak hazánkba, s meglátogatták a legjelentősebb katolikus központokat. Több helyen, így Egerben, koncelebrációs misén vettek részt.

A Magyar Hírek szeptember 8-i számában számol be nyári zsinatunk eseményeiről. E lapot a külföldi magyarság széles rétegei olvassák. Négyszázéves a magyarországi unitárius egyház c. megemlékezést írt a Magyar Nemzet 1979. okt. 30-i számában Ungvári István balatonfüredi lakos. Értékelő megállapításait köszönjük, még akkor is, ha egyes megállapításai vonatkozásában az újabb kutatás megállapításait nem vette figyelembe.

Külföldi hírek

A francia ökumenikus delegáció — katolikusok, ortodoxok és protestánsok — első ízben tettek együttes látogatást egy másik állam egyházainál. Útjuk Svédországba vezetett, ahol 15 francia kiküldött tanácskozott 15 svéd delegáttal. A francia küldöttséget F. Marty kardinális, J. Maury, a protestánsok elnöke és Melletos ortodox érsek vezették.

Varga Iván néhai dr. Varga Béla püspökünk az Egyesült Államokban élő mérnök fia, aki jelenleg az Evanston városban élő unitárius gyülekezet gondnoka, örömmel vette kézhez Dávid Ferenc és az unitárius vallás c. közreadott könyvünket, mely édesapja egykori írásait tartalmazza. Szeretettel köszönt mindnyájunkat e könyv megjelentetése alkalmából és adományával támogatta könyvkiadási alapunkat.

Külföldön — nyugat-európai és amerikai államokban élő unitárius híveink közül többen előfizettek egyházunk új kiadványára és örömlükét fejezték ki, hogy a Dávid Ferenc emlékvévisztetés egy ilyen kiadvány közrebecsítésével gazdagítottuk.

Dr. Paul Philippi heidelbergi egyetemi professzor, az 1979/80. akadémiai évben a kolozsvári Egyetemi fokú Protestáns Teológiai Intézet nagyszombeni német nyelvű tagozatán vendégprofesszorként fog előadásokat tartani. Philippi professzor jó ismerője a XVI. század antitrinitárius mozgalmának, részt vett az MTA májusban Sikkolón tartott tanácskozásán. Megnyitó előadásának témája is egyháztörténelmünket érintő tárgyú volt, „Sylvanus und Transylvanien” címet viselte.

A Mannheimban megjelenő Freie Religion októberi számában dr. Andreas Rössler stuttgarti lelkész előadását köz-

lik, melyet Bad Bollban az Evangélikus Akadémiák ülésén tartott Dogma und Wahrhaftigkeit címen.

A Kirchliche Blätter-ben, a romániai német ajkú evangélikusok szemléjében olvastuk, hogy dr. Erdő János, a Protestáns Teológiai Intézet rektora beiktatta tisztébe az intézet nagyszombeni, német tannyelvű szárnyának új dékánját, dr. Christoph Klein professzort. A rektor D. Albert Klein nagyszombeni püspök üdvözölte. Az ünnepségen jelen volt dr. Grigorie Marcu, a nagyszombeni ortodox teológia rektora is.

A Frankfurtban működő unitárius gyülekezet Walter Meyer rendes lelkész mellé, egyelőre próbaidőre, munkába állította dr. Manuel Tögel lelkészt is. A gyülekezet és lapjuk az Unitarischer Mitteilungsblatt munkáját továbbra is támogatja a gyülekezet két nyugalomba vonult lelképásztora, Sigurd Taesler és dr. Herbert Todt is.

Elhunyt 87 éves korában Percival Brundage. Brundage az Eisenhower-adminisztráció idején költségvetésügyi miniszter volt, és egy cikluson át az IARF elnöki tisztét is betöltötte.

A Canadian Unitarian, a kanadai unitáriusok szemléjének idei 5. száma részletesen beszámol a Toronto város York egyetemének diakotthonaiban tartott évi közgyűlésükről, melyen jelen voltak az amerikai unitáriusok küldöttei W. Schulz lelkész, a szociális osztály vezetője és William McMullan belfasti lelkész, az Észak-Ír unitáriusok és az IARF képviselője.

A Szovjetunióbeli orosz ortodox egyház vezetője, Pimen pátriárka meghívására a magyar katolikus egyház népes küldöttsége dr. Léka László bíboros érsek vezetésével látogatást tett Moszkvában, Zagorszkban és Leningrádban. A megbeszélések a testvéri egyetértés jegyében folytak le és a magyar katolikus küldöttség megismerkedett az orosz ortodox egyház vezető személyiségeivel, a legszébb katedrálisokkal és a teológiai főiskolák vezetőivel és hallgatóival.

Küküllődombon, a romániai unitárius egyház maros-küküllői egyházköze tartotta meg évi közgyűlését, melyen Kolcsár Sándor esperes számolt be az elmúlt év eredményeiről. A közgyűlést követő vasárnapon dr. Kovács Lajos püspök felszentelte a gyülekezet adományából renovált ősi templomot és a bejáratnál emelt szép székely kaput. A gyülekezet lelkésze: Benczédi Ferenc, felesége vezeti az énekkart.

A Torda melletti Szentmihályon az unitárius templomot a hívek áldozatkészségéből renoválták. Rendeltetésének dr. Kovács Lajos püspök adta át okt. 21-én szép ünnepély keretében, melyen az egyházi központ számos tisztségviselője is részt vett. A gyülekezet lelkésze: Göncz Mihály.

Dr. Donald Coggan, a hazánkban is járt, canterbury érsek 1980 januárjában nyugalomba vonul. Utódául az 57 éves Robert Runcie, St. Albans-i anglikán püspököt nevezték ki, aki 1970 óta tölti be püspöki tisztét. Runcie érsek csak 14 éves korában lett az anglikán egyház tagja, és a második világháború idején az egyik skót ezred tisztjeként szolgált. Első nyilatkozatában beismerte, hogy a nők pappá szentelése ellen szavazott. Ökumenikus kötelezettségeit hangsúlyozva utalt arra, hogy munkássága közben figyelemmel lesz a katolikus, protestáns és ortodox egyházak igényeire is.

A leningrádi ortodox teológiai főiskola zenei tagozatára az idén szeptemberben első ízben vettek fel 25 női hallgatót, akik alapos zenei tanulmányokat, liturgiát és rokontárgyakat fognak tanulni, s elsőrendűen a gyülekezetek zenei vezetői lesznek a hároméves kurzus elvégzése után — mondotta nyilatkozatában Kirill püspök, a leningrádi ortodox teológiai intézet rektora.

A KBK főtákkára, Lubomir Mirejovszky lelkész június végén a prágai Comenius fakultáson doktori vizsgát tett. Dolgozatának tárgya: A bűneset szimbolikája a jelenlegi teológiai gondolkodásban.

Az angol Inquirer c. unitárius szemléjében dr. H. J. McLachlan ny. professzor, aki részt vett a budapesti és a kolozsvári emlékszinaton és azt megelőzően Prágában élő unitáriusokat is meglátogatta, részletes fényképes beszámolót írt tapasztalatairól.

A svájci protestáns lelkészek szolidaritási alapjukra 1978-ban önként befizettek közel 390 000 svájci frankot. Ebből az összegből 66 rászoruló lelkészársu-

